

І. Франко

Сестреч
Гіч

72

ІВАН ФРАНКО.

SEMPER TIRO.

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ.

Видання
друге

№ 11.

Видавничим Товариством „СІЯЧ“ в м. Черкасах

видруковані такі книжки:

1.	П. Гулак-Артемівський. Твори.	Ціна 50 коп.
2.	Є. Гребічка. Приказки.	30 коп.
3.	Думи кобзарські.	75 коп.
4.	Г. Коваленко. Людина і Громада.	85 коп.
5.	Б. Грінченко. Іван Виговський.	1 р. 80 коп.
6.	Без хліба.	40 коп.
7.	Павло хлібороб.	40 коп.
8.	Хата.	45 коп.
9.	Братства і просвіт. справа.	50 коп.
10.	Про пустині.	1 р. —
11.	А. Кащенко. За що?	65 коп.
12.	С. Черкасенко. Убогий жид. Казка.	20 коп.
12.	Як вродилася пісня. Казка.	25 коп.
13.	Проф. Сумцов. Вага і краса укр. на- родн. поезії.	85 коп.
14.	І. Франко. Semper Tiro.	1 р. 80 коп.
15.	Ожешко. Хам.	3 р. —

Незабаром вийдуть з друку:

- Г. Коваленко. Жарти життя.
- Б. Грінченко. Про книжки.
- Мод. Левицький. Як писати службові папері українською мовою.
- Язык, нарѣчје или говор?

Готуються до друку:

- А. Кащенко. Дрібні оповідання.
- Мод. Левицький. Безпартійний. Жарт.

Видавництво „СІЯЧ“. № 11.

ІВАН ФРАНКО.

SEMPER TIRO.

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ.

ВИДАННЯ

ДРУГЕ.

Черкаси
1917 р.

+

3/

№ 11. 1917 р. однієї

ІВАН ФРАНКО

SEMPER TIRO

ЗІРКА ПОБІДИ

Львівська Філія
Бібліотеки АН УРСР

38746

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 31698

Черкаси
Друкарня Видавничого Т-ва „Сіяч“
1917 р.

Т
С-307

SEMPER TIRO

SEMPER TIRO

SEMPER TIRO.

Жите коротке, та безмежна штука
І незглубиме творче ремесло;
Що з разу, бачиться тобі, було
Лиш опявіне, забавка, ошука,
Те в необнятий розмір уросло,
Всю душу, мрії всі твої віссало,
Всі сили забира і ще говорить: Мало!

І перед плодом власної уяви
Стоїш мов перед божеством яким,
І сушиш кров свою йому для слави,
І своїх нервів сок, свій мозок перед ним
Кладеш замість кадила й страви,
І чуєш сам себе рабом його й підданим,
Та в серці шепче щось: Ні, буду твоїм паном.

Не вір сим пошептам! Зрадлива та богиня,
Та Муза! Вабить, надить і манить,
Щоб вискать „я“ твоє, зробить з тебе начиння
Своїх забагань, дух твій спорожнить.
Не вір мелодії, що з струн її звенить:
„Ти будеш майстром, будеш паном тонів
І серць володарем і владником мільйонів“.

О, не дури себе, ти молодая ліро!
Коли в душі пісень тісниться рій,
Служи богині непохитно, щиро,
Та панувать над нею і не мрій.
Хай спів твій буде запахуще миро
В пиру житя, та сам ти скромно стій
І знай одно — poëta semper tiro.

СОНЕТ.

Благословенна ти поміж жонами,
Одрадо душ і сонце благовісне,
Почата в захваті, окроплена сльозами,
О раю мій, моя ти муко, Пісне!

Царице, ти найнижшого з між люду
Підносиш до вершин свого трону,
І до глибин терпіня, сліз і бруду
Ведеш і тих, що двигають корону.

Твій подих всі серця людські рівняє,
Твій поцілуй всі душі благородить
І сльози на алмаз переміняє.

І дотик твій із терня рожі родить,
І по серцях мов чар солодкий ходить,
І будить, молодить і опяняє.

МОЙОМУ ЧИТАЧЕВІ.

Мій друже, що в нічну годину тиху
Отсі рядки очима пробігаєш
І в них народньому заради лиху,
Чи власним болям полекші шукаєш, —

Коли тобі хоч при одному слові
Живійше в грудях серце затріпоче,
В душі озветься щось, немов луна в діброві,
В очах огонь ельозу згасить захоче, —

Багословлю тебе, щоб аж до скону твого
Доніс ти серце чисте й щиру душу,
І щоб ти не зазнав сирітства духового,
В якому я свій вік коротать мушу.

17—IX 1905.

БУРКУТСЬКІ СТАНСИ.

I.

Кожда кичера в млі,
Кождий плай закуривсь—
Що за мла на твоєму чолі?
Ти чого, брате мій, закуривсь?

Як потік клекотить!
Як гуде Черемош!
Щось таємнее душу гнітить,
Якихсь дум обігнаться не мож.

Щось таке, мов докір
Над душею гука,
Мов та каня, що в млі поверх гір
Сумно скиглить і дощ наклика.

II.

Дівчино, моя ти рибчино,
Дівчино, кохане моє,
Ти мого страждання причино,
Скарбнице, що щастє дає!
Обое підемо, обое,
В далеку мандрівку життя.

Нічого не страшно з тобою,
Бо ти чудодійне дитя.

Ти стрілиш очима—і горе
Розвієсь мов мла на версі;
Всьміхнешся—й розбурхане море
Поклонится твоїй красі.

III. ОЛЬЗІ С.

Нагарнійша для нас
Загранична квітка;
Найлюбійше лице,
Що стрічається зрідка.

Найчистійша сльоза
Причарована штукою;
Найвірнійша любов
Усвячена розлукою.

IV.

О, розстроена скрипка, розстроена!
Стільки рук нетямущих, брудних
До торкалося струн чарівних,—
І вона їх розстроєм папоена.

Ріже вухо страшними акордами,
У тонац'ї ніяк не встоїть..
Де ти, майстре, щоб вмів настроїть,
Оживить її співами гордими?

• КОНКІСТАДОРИ.

По бурхливім океані
Серед пінявих валів
Наша фльота суне, б'ється
До незвісних берегів.
Плешуть весла, гнуться шогли.
Ось і пристань затишна!
Завертай! І бік при боці!
І стерно біля стерна!
Кидай якорі! На беріг
По помостах виходи!
Ні чичирк! Ще ледво дніе...
Пусто скрізь... Ставай в ряди!
Сонний город ще дрімає...
Схопимо його у сні...
Перший крик — наш окрик бою,
І побіднії пісні.
Та заким рушать, пускайте
Скрізь огонь по кораблях,
Щоб всі знали, що нема нам
Вороття на старий шлях.
Бухнув дим! Хлюпоче море...
Щось мов стогне у судні...

Паруси залопотіли,
Наче крила огняні.
Гнуться реї, сиплють іскри,
Мов розпалені річки...
Снасть скрипить... Високі щогли
Запалали мов сьвічки.
Що за нами, хай на віки
Вкриє попіл житевий!
Або смерть, або побіда! —
Се наш оклик боевий!
До відважних сьвіт належить.
Є чорту боязнь навісну!
Кров і труд ось тут здвигне нам.
Нову, кращу вітчину!

Кохавина д. 26 липня 1904.

ЛІСОВА ІДІЛЛІЯ

ПОЕМА

ПОСВЯТА

Миколі Вороному.

Миколо, мій дружеко давний,
Ідеалісте непоправний!
Навіяв ти на душу чару
З далекого Катернодару;
Мов згук тримбіти в полонині
Тому, що блудить по долині,
Пустив ти слово різко, сьміло,
Що в серці дивно защеміло:

„Пісень давайте нам, поети,
Без тенденційної прикмети,
Без соціяльного змагання,
Без усесьвітнього страждання,
Без наріканя над юрбою,
Без гучних покликів до бою,
Без сварів мудреців і дурнів,
Без горожанських тих котурнів!
Пісень свободних і безпечних,
Добутих із глибин сердечних,
Де-б той сучасник горем битий
Душею хвильку міг спочити“,

Гай, гай, Миколо, ще й з пеньками!
Лиш мед твоїми-б пить устами!
Бий своїм словом, бий до разу
Котуря і фальш, пустую фразу!
Гони їх з пісні на псю маму,
Як гнав Ісус міняйлів з храму!
Та не гадай, як фраза згине,
Що вже сучасник тут спочине,
Знайде тепло і ніжність в парі,
Як у жіночій будуарі;
Знайде до пестоців приклонність
І морфій на свою безсонність,
На рани плястри, лік на жалі,
Мов у воєнній гошпіталі!

Ні, друже мій, не та година!
Сучасна пісня — не перина,
Не гошпітальнее лижане, —
Вона вся пристрасть і бажане,
І вся огонь і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
Шукане, дослід і погоні
До мет, що мчать по небосклоні.
Не думай, як поет покине
Загальних питань море сине,
І в тихий залив свого серця
Порине, мов нурець заб'ється,
Що там він перли і алмази
Знайде блискучії, без кази,
Знайде тепло і розкіш раю
І світло й пахощі без краю.

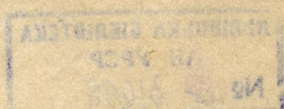
А як знайде гідкії черви
І гіркість сліз, розбиті нерви,
Докори хорого сумління,
Проклятя свого покоління,
Зневіру чорну, скрип розстрою,
То що почать з такою грою?
Чи мають нам мішати поети
Огонь Титана й воду Лети?

Ах, друже мій, поет сучасний —
Він тим сучасний, що нещасний.
Поет—значить: вродився хорим,
Болить чужим і власним горем.
В його чутливість сильна, дика,
Еольська гарфа мов велика,
Що все брентить і не втихає:
В ній кождий стрічний вітер грає.
А втихне вітрове дихане,
Брентить в ній власних струн дрожане.
Не гармонійний звук той, друже!
Він дразнить слух і нерви дуже,
На яві дразнить, сон трівожить,
Вертить докором, зло ворожить,
Жене тебе, де кроком рушиш,
Клинеш його, а слухать мусиш.

Так не жадай же, друже милий,
Щоб нас поети млою крили,
Рожевим пестошів туманом,
Містичних візій океаном,
Щоб опій нам давали в страви,

Щоб нам співали для забави!
Най будуть ширі, ширі, ширі!
І що хто в житевому вирі
Спіймав—чи радощі, чи муку,
Барвисту рибу, чи гадюку,
Алмази творчости блискучі,
Чи каяття терни колючі,
Чи перли радощів укритих,
Чи черепки надій розбитих,—
Най все в свої пісні складає
І співчуття не дожидає.
Воно прийде! Слова—полова,
Але огонь в одежі слова—
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометея.

Падолист 1900 р.

ПРОЛЮГ.

На романтичного коня сідаю.
Крилатий звірю, не пручайсь, не ржи!
Неси мене, куди я загадаю,
На фантастичні ті шпилі біжи,
Де вихор грає, стогне гомін гаю,
Де на вузькій мов ниточка межі
Фантазія і дійсність спина в спину
Глядять у мрій квітчастую країну.

Неси мене у ліс, той ліс казочний,
Високий, темний, що мов море гра,
Що зелені вдягає стрій сьвяточний
І широко свій килим простира,
Що пахощами дише, сьвіжий, сочний,
Де в таємничій тіни б'є нора,
Де між корчів потік біжить до ціли,
Коряві вільхи озерце обсіли.

Той ліс — зразок ще первісного сьвіта,
Де нікому природу маскувати:
Морозом бита, ярим сонцем гріта,
Вона лиш те живить, що має міць тривати.
У всю красу, у весь свій страх одіта, —
Однако їй кормить і руйнувати;
Жите і смерть тут ходять без розлуки,
Крик роскоші й важкі конання муки.

На пнях гнилих зелена брость пишаєсь,
Серед кісток вовчиця кормить плід;
У тіни дуба рій комашок граєсь,
І того-ж дуба підгриза їх рід;
Ось гадина на сонці вигріваєсь,
Метелик треплєсь, медом дише цвіт,
А по верхівях тиха дума ходить, —
Одно тут лоно і вбиває й родить.

В той ліс як часто я лігав думками,
Боли було нестерпно між людьми!
Тут дикими втішався я квітками,
Тут віддихав я повними грудьми,
Тут доторкавсь тремтючими руками
Великих тайн: хто ми і по що ми?
Тут сілльогізмів сіть думок не ловить,
Природа серцю щирю правду мовить.

І був той ліс мені як рідна мати,
Що вчитькує тривогу навіснү.
У спеку клав під тїнь розкішнү спати,
І свистом дрозда знов будив зі снү...
Я плакав, як прийшлоє його лишати
І шлях верстать по груді та тернү.
Я знав: хоч де кораблик мій приб'ється, —
Найкраще тут минуло й не вернеться.

І я пішов. Літа йшли за літами...
Я сивію, огонь згасає мій...
Чимало сил потратив я без тям,
Чимало я похоронив надій!

Лиш ліс отой пахучими вітками
Махав мені, бренів, мов мушок рій,
Що п'є мов сонця блиски золотаві,—
Так він все сьвіжий був в моїй уяві.

Сьогодні я вернув. Мене до долу
Зігнуло невідрадних сорок літ;
Пройшов життя тяжку, жорстоку школу,
І коштував знання чудовний плід,
І душу з мрій обдерту, наче голу
З пожежі виніс я в холодний сьвіт,
А в серці вигаслу жагу й охоту,
Й старії рани, що болять під слоту.

І я пішов до ліса. Дивна туга
Мене до нього потягла, немов
Повірника старого здиблю й друга,
І виплачусь і виговорюсь знов,
І вирвусь із утопаного круга
І відновлюсь душею до основ.
Аж серце билось живо того ранку,
Немов стрічав я давнюю коханку.

Та друг мій був не той вже, що колись!
Пропав і слід колишньої пишноти!
Куди лиш глянь—пеньки й пеньки тяглись,
Сліди огнищ і трацької роботи,
І зломи й виверти й тріски пились
Серед багор і всякої гидоти;
Де-де лиш дуб та ильма одинокі
Гляділи на руїну ту з висока.

Я м о в и в:

От так то нам зустріться довелося!
В яві-ж хижакські лапи ти попавсь?

Л і с м о в и в:

З твого де-де сивого волося
Пізнать, що й ти в роскошах не купавсь.

Я м о в и в:

Житє воєнним табором тяглося,
То тут, то там противник прискіпавсь;
Я боронивсь, ираз мав перемоги,
Та часто й падав ворогам під ноги.

Війна! Вона не дасть, бач, гнись і скнись,

Все гонить до нових стремлінь і змін.
В огонь життя, що гріє, жре і світить,
Усе нових докидує полін.

Здобув успіх—куди там гомоніти,
Що ран і сліз і праць коштує він!
А впав у бою—люто зціпиш зуби
Й не тямить обсягу своєї згуби.

Л і с м о в и в:

Еге, війна! Вона й мене скосила!

Обдерла, зжерла всю мою красу.

Я-ж гордий був! Моя живуча сила

Оперлася гризким зубам часу;

Так много бурь, вихрів, снігів зносила,

Що думалось мені: я все знесу.

Аж смерть гриба старого—стид сказати—

Була сигналом до моєї страти.

На схід від мене тямш палац білий
На горбі? — Князь старий там проживав.
Я й десять сел, що вкруг мене обсіли,
Його були. „Мій ключ“ — він нас так звав
І доки жив, хоч як сини клеptіли,
Мене рубать не дав, не продавав:
Йому я спомин був його княгині, —
Аби він жив, я-б ще стовв до нині.

Весь вік його був сплетений зо мною:
Малим гуляв по моїх він стежках;
Потім ганяв з стрільбою за серною,
Вправляв свій кріс на кабанах, вовках;
Потім нераз з княгинею-жоною
Й веселим гуртом тут на лови тяг,
Аж раз після веселої забави
Княгиню вбиту винесли з гущави.

Була прегарна ще, хоч вся студена,
Згас блиск очей, на віки голос стих;
Шовкова сукня кровію обагрена,
Солодкий усьміх на устах застиг;
У саме серце кулею ражена
Без болю вмерла, нагло, в один миг.
Хто, як, за що скопив се гарне тіло,
На все лишилось темним сее діло.

Шептали: смерть сама собі зробила,
Бо жить з князем не хтіла, не могла,
Бо не князя, а иньшого любила,
Але благань його не приняла;

Натомісь иньша чутка доводила,
Що зрадила князя, йому була
Та зрада звісна, і що він з любови
Й розпуки їй кроваві справив лови.

Та сь як чи так, князь був мов громом вбитий;
Його звезли зомлілого домів;
Весь похорон княгині сумовитий
В нестямі він лежав, в огні горів;
Нездужав довго, їздив води пити,
Зів'яв, ізгорбивсь, мовили — вдурів:
Не вірив, що вона убита з кріса,
Все ждав, що верне, певно верне з ліса.

Він скаженів, коли хто сьмів згадати
Про смерть її; весь палац, кожда річ
На поворот її все мали ждати:
Сьвітити сьвітло в спальні кожду ніч,
Стелити ліжко, у вазон вкладати
Букети сьвіжі, нагрівати піч;
На новий рік, на вродини, йменини
Багаті дари він складав княгини.

А гарний день настане, князь в зараню
Таємно схопиться і в ліс біжить;
Під дубом стане, кличе: „Маню! Мавю!“
Надслухує, зітхає, жде й дріжить.
„Я не сержусь! Вірь мойому коханю!
Вернись! Як в раю, в парі будем жить!
Не йдеш? Загнивалась на Яся твого?“
От там то раз його й знайшли мертвого.

Гей, то були веселі похорони!
В князя сини—два славні гультяї,
На батьківське добро немов ворони
Накинулись, тай ну ділить паї!
Ще за князем не продзвонили дзвони,
А вже вони ревли мов бугаї,
В покоях рились, скрині розбивали,
Жидам убрання, меблі продавали.

Спішилися й мою красу продати,
Та не було на дерево ціни;
Прийшлося знехотя гультвісам ждати,
Хоч шарпали вірителі; вони
Не дармо й ждали: мали будувати
Зелізницю в тій стороні з весни,—
І те вдало князьке імя сьвячене,
Що шлях пройшов як раз поперек мене.

Весна прийшла, а з нею враз багато
Людей, возів і коней і сокир;
І гомін був і спів, немов у сьвято,
І стук і плач бентежили мій мир;
Мов різаком напів мене розтято,
І біль мене пронизав вдовж і в шир,
Як в моїм серці висікли провали,
І стацію й дворець побудували.

Ще раз зима пройшла снігами вбрана,
Ще раз весна пахуча зацвіла;
Моя—здавалось—заживає рана,
І на просіках сьвіжа брость росла;

Лиш та залізна гадина погана
Що день свистіла, грюкала й ревла;
Я знав, що се моя нехибна згуба:
Вона мене згризе, як черви дуба.

Весною ще вона мені примчала
Дарунок—щоб не бачив я таких!
Вона, що про культуру так кричала.
Мене зробила свідком сцен гидких.
Людська кров із рани тут дзюрчала,
Я ссав її; від корінців тонких
Аж до вершин смертельна дрож пробігла
Мене: й моя се, знати, смерть настигла.

Й настигла! Ледво осінь листе здула
З моїх беріз і грабів і осик,—
Уже змив залізна ревнула,
І залунав брудного люду крик,
Хрип і гал і стук сокир; грізна, нечула
Рука пень в пень косила мов сітник:
Тут стоси клали, там кору здіймали,
Лунали, терли, дерли і ламали.

Як би я знав, я мучивсь як в ту пору!
Як день і віч стогнав я, рув і вив!
На рубачів що ночі слав я змору,
Жалібним зойком їх зо сну будив.
І не один підводячися, в гору
Тремтів, хрестився, ледво дух ловив,
І мовив: „З нами Дух святий! Неначе
Жива душа де при сконзю плаче!“

Се я так плавав. Та дарма, ніхто ще
Плачем своєї долі не відпер.
Пять літ мене трошили наче трош'є,
Аж тим зробили, чим я став тепер.
А скористали? Слухай і про то ще!
Один князьок в delirium умер,
Другий збанкротивсь, служить десь при банку
А Жид згорнув мільйони мов сметанку.

Я м о в и в :

Сумний твій стан! Та з твоїми панами
Я співчуття не маю ні цяти.
Герої будуарів та Панами —
Який же иньший можуть шлях знайти?
Февдали в вік електрики й реклями
Сей вік лиш можуть у п'яту бости,
А він розтрощить племя се недуже...
Та иньше щось скажи мені, мій друже!

Мені на серці важко — дай розраду,
І нових сил скарбівню отвори!
Ось тут під дубом сим нестятим сяду
Й сидітиму. Розважуй! Говори!
Увесь свій чар і всю принаду
Ще раз яви, мов у букет збери,
І весь свій біль і всю свою надію,
Нехай я віджию й відмолодію.

Л і с м о в и в :

Під моїм дубом сіла дивна птиця,
Що все шукала на вербі грушок.

Прийшов слабій до хорого лічиться.
Давай на мелянхолью порошок!
Сиди собі! А хочеш щось повчиться,
То слухай! Маю ще один куток,
І в нім секрет. Рад слухать? Та чи буде
Се лік тобі?... Героями там — люде!

ПЕРША ПІСНЯ.

Весна прийшла, на синьому Дунаю
Сплескалась лебединими крильми,
Дунула теплим подихом по краю,
Зломала мости ледові зими,
Підсніжники збудила в голім гаю
І жайворонки вивела з тюрми,
І на Бескид нагнала хмари сині,
Й пустила мглу на північ по країні.

Махнула раз рожевою рукою —
На ріках трісла крига і сплила;
Махнула знов наміткою тонкою,
Й землі плодюща сила ожила,
І теплий вітер піснею дзвінкою
Загомонів над стріхами села,
Над вежами і мурми й церквами,
І в лісі ляг спочити під вершками
Таємна дрозд проходить по природі,
Дождикана воскресних, світлих днів;
Поглублюєсь лазур у неозводі,
Круг соняшний теплий не зачів;
Рожева заграва горить на сході,
І ліс безлистий наче потемнів,
Не стогне вже, лиш мельодійно грає,
Базьками лози й іви прибирає.

Тим лісом, почерез яри та кручі
Біжить дорога проста мов стріла;
Дві шини, наче два ножі блискучі
Геть-геть у глук його вона впила;
Край неї дуби, граби та плакучі
Берези гнуться, ронять піт з чола,
Вітками мають, гілками хитають,
Немов новин в залізних шин питають.

„Го, го! Новина!“—застугоніли шини.
„Ми зо світів як раз прийшли на те.
По нас день в день вам бігтимуть новини,
По нас і ви колись побіжете
Мов новина в безлісній країні.
Нове—отсе одно для нас сьвяте.
Що не бувало, через нас настане,—
Байдуже нам, чи добре, чи погане.

„Ось тут машини йдуть, що орють, сіють,
Жнуть, косять, ріжуть, мелють і вертять;
Достатки йдуть, що світять, а не гріють,
Що вас з'їдять, хоч їсти не хотять;
Купці спішать, що купувати не вміють
Фікційний крам, фікційний гріш платять,
Фікційних зисків сиплють нову хату,
Та врешті вилічать реальну страту.

Дивуються берези білокорі,
Немов сільські дівчата на торзі,
І дуб завигає раминами д-гори
Скриплива іва оха по черзі.

Та ось гуде щось і бrenить в просторі:
Біжить тривога на одній нозі,
Цьвірінька телеграф і б'ють сигнали.
„Се поїзд рушив!“ — шини застогнали.

Іде, гуде той поїзд здовж Підгіря
І огняний у ньому скиглить дух,
Полошить в полі скот, у лісі звіря;
Орач хреститься, кланяєсь пастух;
З далека мов гусільниця, що міря
Дванадцятьма лапками довгий круг,
За мостом круто вигинає лука,
До ліса доповзає мов гадюка.

А в поїзді вагон другої класи,
В вагоні через дверні два купе.
Гурток панів. Сьміх, жарти, баляндраси...
Тут офіцерське видно портепе,
Мисливський стрій, бальовії прикраси
Тут гордий жест, зблязоване сліне,
Короткі фрази, обривки розмови...
Десь на гостину їдуть чи на лови.

А в центрі Групи, мов душа компанії,
В візитнім строю молодий панок;
Горять і очи й щокі знай руминії,
І хід його свободний мов танок;
Він сипле жарти радощами п'янії,
І млеться голос чистий мов дзвінок;
Пливе від нього втіха і свобода,
Мов блиск від сонця серед небозвода.

„А я скажу: жите над все на сьвіті,
І дурень той, хто не впивався ним!
Хто радощі літні не ловить в літі,
А літом каламутить втіхи зим.
Вживай, жите лише май на приміті,
З ним грайсь, та вмій не дорожити ним!
Лови момент, цурайсь його привіта
Будь ненаситний! Euvviva la vita!

„І що нам смерть? Прожитого безмірність
Ніяка смерть не в силі нам узять.
І що нам страх, присяги, клятви, вірність?
Все пута лиш, щоб нерв життя звязать.
Чхать на авторітет! Плювати на покірність!
В ярмі конвенцій хай осли біжать!
Наш клич — свобода! Наш закон — баніта.
І шлях наш простий... Euvviva la vita!“

Дітірамбічний тон сей перебив
Старенький лікарь, що війшов з другого
Купе; турботно в пальцях теребив
Свою хустину, й коло молодого
Оратора спинивсь, і мов згубив
Щось дороге, так видививсь на нього,
А потім голову схиливши низько
Промовив: „Пане, стація вже близько!“

Панич (байдужно)

То добре, вийдем.

Лікарь

Слухайте, Євгеній!

В останне слухайте ще моїх рад!

Євгеній

Що ж, радьте! Ви ж до рад правдивий геній!

Лікарь

Не враг я вам, йому не адвокат,
Чужий для вас... та справі тій злиденній
Я б иньший вихід відшукати рад.
На плач його глядіть—він там в купе ридає,
Й на ваші співи—ні, мені аж серце крає.

Не вже ж вам все людськеє так байдуже
І люта скорб сьмішить вас, не болить?
Ще раз прошу вас: схаменіться, друже!
Ще можна вбійчий той огонь залить.
Признайте: ви ж тут винуваті дуже,
І ваше діло рану ту зцілить.

Євгеній

Га, Га! Від ран вже ви у нас цілитель!
Що ж хоче ворог мій і повелитель?

Лікарь (З докором)

Ну, ворог! І не стид вам се казати?

Євгеній

Я визнаний.

Лікарь

Інакше-ж він не міг,
Йому-ж ви жінку вивабили з хати
І честь його ви подали на сьміх.

Semper Tiro.

Євгеній

Ге, ге, до Єзуїтів се брехати!
Девоток сим лякати: „О Боже, гріх!“
В нас новий час і новії закони,
І висші ми над тії забобони!

Лікарь

Мій друже, ні, не в тім ще саме діло.
Він благородний... він її любив
І досі любить... Що там прогуділо,
О віщо він жите своє розбив, —
Готов забути, як би лиш не боліло
Одно... коб ти одну йому зробив,
Одніську ласку! Любий! Я міркую,
Що зробиш ласку сю йому...

Євгеній

Якую?

Лікарь

Ти ж кинув там її — —

Євгеній

Де слід було.

Лікарь

Ти ж визискав її — —

Євгеній

Овва, питанє!

Лікарь

Скажи одно: що там між вас зайшло

Євгеній

Простіська річ: по любовях розстане.

Лікарь

А до розстаня що вас довело?

Євгеній

То так: був сумерк, надійшло свитане.
А як се сталося, то вже тайна ночі;
Прийшла пора, і нам розкрились очі.

Лікарь

Не хват я до метафор, алегорій,
Та вже як хочеш, а скажи ще те:
Бажає конче знати пан Григорій,
Де ти розстався з нею?

Євгеній

Се пусте,

Лікарь

Покинув в соромі, в нужді та в горі?

Євгеній

О, ні! Як спіла вишня не росте,
Так і вона ніщо більш не бажає,
Бо має те, чим жизнь нагорожає.

Лікарь

Говориш ти загадками крутими!
Та де-ж вона? Де-ж нам її найти?

Євгеній

А ти говориш наче до дитини.
А де вона, я знаю так як ти.

Лікарь

Євгеній, годі-ж жартами пустими
Збувать сю річ. Вже близько до мети.

Скажи всю правду! Де вона, мій друже?
Він все готов простить!

Євгеній

Мені байдуже.

І він веселу пісню засвистав.
Байдужно відвертались секунданти.
Ось поїзд свиснув, загудів і став
„Гогові ви, панове? Ну, avanti!
Так, щоб ніхто уваги не звертав
На себе тут. А зараз при шлябанті
Стежина в ліс. За мною! А за двадцять
Мінут вже будемо назад вертаться“.

Отак командував один з дружини.
Тут із сусіднього купе явивсь
Григорій, глипнув, мов лякався динни;
Ще не старий, а виблід, похилився.
„Стоїть тут довго поїзд?“

„Пів години“.

„Пора!“ — І мовчки весь гурток пустивсь
З купе. Роївсь народом весь дворець
І клетотів, мов з кипятком горнець.

Робітники з сокирами, пилками,
Похнюпившись мов у ярмі ішли;
Жиди агенти чорними купками
Снували скрізь і паче млици гули;
Начальник верещав, махав руками;
Якийсь тягар пакетники несли
І теж кричали; десь там у вагоні
Дитина плакала і ржали коні.

Під шум пани через дворець майнули,
Ніхто на них уваги не звертав;
За хвилю вже й рогачку обминули,
Їх провідник спинився, засвистав, —
Ще хвиля, і в гущаву всі пірнули,
Лиш сивий лікар з задуги приостав,
Здвигав плечима, рухав головою,
Мов розмовляв, сварився сам з собою.

Вузьенька стежка мов гадюка в'ється
Поміж хаші й столітні дерева;
Тут в яр збігає, там у гору пнеться,
Тут вибери обходить мов жива.
Скрізь тихо; між корчами звір пасеться,
В дуплавині погукує сова,
З вершків важкая сутінь нависає,
І десь в яру потік бурхливий грає.

Ось поляна розкрилася простора,
Мов пазуха у велетня грудей.
Плакучі иви скупчилися мов змора
Довкола неї, з боку вяз сідий
Глядить понуро, гнеться осока
Й поскрипує; патлатий мох рудий
Понависав на пнях замість окраси,
І творить розбійницькії гримаси.

Оттут пани спинилися під вязом,
Оглянулись довкола, а потім
Самі по собі позирнули разом,
Мов ті злодії, що в храму св'ятім

Зійшлись на злочин. Ну, чи пустить плазом
Бог місця те, що зробиться в крутім
Моменті? Хвилька їх проймає жахом, —
Ще хвилька, й злочин піде своїм шляхом.

„Панове, — мовить провідник, суворий,
Високий пан з подзюбаним лицем, —
Вам звісні пан Єзгеній, пан Григорій,
Що тут стають на себе одинцем;
Не наша річ входити в суть історій,
Що завели їх на сей шлях правцем.
Мотиви — їх річ; наше діло в нормі,
Щоб все в порядку сталось і по формі.

„Умови вже усталені. Панове
Супірники, чи хто жадає змін?
Ніхто не хоче. Чи вже все готове?
Дістанс відмірять! Лікарю! Деж він?
Струмент в порядку? Ось оружжя нове!
Набуть при всіх. Панове, мій поклін!
На місце! Чи обом однако ясно?
Коменда: три! і вистріл рівночасно“.

Здавалося, весь ліс в сей мент фатальний
З тривоги дух у собі притаїв.
А потім „три!“ і ляскіт моментальний,
Мов згідно плюнув демон сих гаїв.
І ледво тихий відгомін печальний
Поповз і не добігши до країв
Старого ліса десь заглух в деберці,
Як глухне спомин у зрадливім серці.

Оба супірники ще мент стояли
Простягши праві руки наперед;
Та ось Євгеній став немов зів'ялий,
З руки нечутно випав пістолет;
Під ним коліна враз задилькотали,
Вид в гору, мов слідив пташиний лет,
За груди лівою рукою ухватився,
І важко враз до долу покотився.

Всі ахнули. Григорій наче сьвічка
Стояв недвижно. Лікарь ось підбіг
До вбитого... „Небіжчик! Наче річка
Кров з рани грає... Ох, як би-ж я міг
Спинити!...“ „По що? Живо вовча тічка
З ним зробить лад. Благай йому нічліг!
Ходім, панове! Бог по правді судить.
Хто в пітьмі ходить, той в пустині блудить“.

Оттак Григорій різко та студено
Сказав і перший до двірця подавсь.
„Що!—скрикнув лікарь,—але-ж се страшенно!
Він ще живий! Щоб так отут лишавсь!...
Панове, стійте! Спиню кров... Візьмемо
На руки... Житиме!—„Е, тиб стидавсь
Таке балакать,—буркнув хтось із купи, —
Чи гробарі ми, щоб носити трупи?“

„Покинь його! Нехай собі здихає!“
Сказав другий.— „Ходи, на поїзд час“
„Панове!—лікарь в розпачу гукає,—
Се-ж варварство! Се підлість! Я на вас

У суд подам!“ Та годі! Вже втихає
Стук кроків їх. До вбитого ще раз
Нещасний кинувся і кров спиняє,—
Той дише ще, та видно, що жонає.

Прокинувся, застогнав... відкривши очі
Пізнав старого.— „А, се ти? Де-ж ті?“
Мовчить старий.— „Покинули! До ночі
Вже близько.. Добре. Лекше в темноті...
Спіши за ними! Слухай! Все жіночі
Комедії! Ми слуги глупоті...
Скажи Григорію: його безцінна перла
Від нього втікла, а від мене вмерла.

„Ні, я не вбив.. Любив мов божевільний...
Сама... сама... зневірившись у мні...
Хтів з нею вмерти... відіхнула спільний
Кінець... сама собі лягла в труні.
Оттак і я тепер поляжу... вільний...
Без пам'яті... Не згадуй!.. Мов у сні...
Жите глитає... evviva!... мій друже!“
Замова... ще застогнав... шепнув: „Байдуже“.

Мов тінь тремтюча лікарь шез в тій хвили
Спитав що духу, сльози утирав;
Вже третій раз до поїзду дзвонили,
Коли він до вагону причвалав—
Не від двірця... панове отворили
Затильні дверці... Він без духу впав
На лавку; шепотав мов непритомний:
„Се злочин! злочин підлий і огромный!“

Ось поїзд дрогонув. Свиснула машина
Розпучним свистом, аж заскиглив ліс.
Від сонця кровю блискотіла шина,
На скруті дико вило з під коліс;
Край шляху стрепенулася вільшина,
Щось мов стогнане вітер з гаю ніс.
В яру десь вовк завив, жовна осіку струже,
Ніч хилиться над ліс і шепотить: Байдуже.

ДРУГА ПІСНЯ.

Лісничий Валько вітер вухом ловить,
Мов хорт на воздух розширяє ніс,
До побережника Остапа мовить:
„Знов чорт якогось нам стрільця надніс!
Чув вистріл? Певно цапа хтось готувить!
Мов у свою комору ходить в ліс...
То кара божа з тою злодійнею!
Гей, на вперейми! Чей стрінемся з нею!“

Оба шульнули ріжними стежками,
За яром щоб на поляні зійтись;
Вже лісокрадів стежили думками,
Остап рушницю під полою тис,
А Валько в сумерках поміж ханцями.
Поперек яру дерся наче лис,
Надслухував, чи гилька де не хрусне,
Чи з поза пня де лісокрад не шусне.

І кляв: „Бодай же гир вам загірився!
Драбня погана! Хоч з ума зійди!
Колись в лісах я з Москалями бився,
І не зазнав такої ще біди,
Як в сьому лісі, щоб він провалився!
Ні в день ні в ніч спокою тут не жди.
Хоч бий, карай, стріляй їх, аж обридло,
Прокляте хлопство преться в ліс, як бидло.“

„Дрова рубають, день і ніч полюють,
Слопи на звіря ставлять та сильця,
Із своїм скотом по зрубках воюють,
Підстережуть і Ґотура й зайця,—
І день і ніч лиш мов про те міркують
Мені робити псоти без кінця.
А бий вас грім! Не дам драбам пощади!
Стрілятиму, бо не стає вже ради!“

Ось поляна, де вистріл чувсь. Ні духа!
Пасеться в травах тонконогий цап;
Став Валько під смерічкою тай слуха,
В тім з поляни хильцем іде Остап
І шепче: „Тут була якась псяюха!
Трава столочена! Знать мали храп
На цапа, та хибили, або може“——
Та тут урвав і зойкнув: „О мій Боже!“

В противнім боці поляни, під вязом
Щось захарчало, наче з під землі,
І довгий стогін постелився плазом
По поляні, мов мліючи в імлі.
Оба мужчини схопилися разом.
„Бонає хтось!“ І враз із за гилі
Мов з клітки вирвались, поперек сигли
На місце стогну що духу бігли.

Прибігли, стали... На траві простертий
Лежав панич красавець молодий;
Вже на лиці блідому вираз смерти,
Закріпла кров вже лиш слизить з грудий

Лиш жалко рот іще харчить отвертий,
В очах мов жаль, мов скарга на людей;
Безвладні вже розкидалися руки,
І пістолет лежить, як шмат гадюки.

„Живий іще!“ — сказав Остап по тихо.
„Конає, видно“ — Валько доповів.
„Не мало де його понасти лихо!
Здається, сам на себе руку звів“.
„Мороко наша, кумо Василюхо!
Що з ним робить? Лишить, щоб звір іззів?
Але ж живий ще! Чи підмоги звати?
Та хто під ніч у ліс піде із хати?“

Та Валько вже до вбитого припав
І оком знавця оглядає рану,
Бальовий фрак на нім, жакет розпняв,
Поцмокує. „Ну, фірточку погану
Тут просверлив! Глибоко прокопав
До жерела життя!... Та гов, давай погляну
Докладно в хаті... Кров не бухла як фонтана, —
Значить, не з легких... Ну, то се ще лекша рана!“

І крикнув: „Гей, Остапе, швидко ноші!“,
„Та пане, як тут швидко їх зробить?
Я панича взять можу на коркоші“.
„То зле, Остапе! З нього кров збіжить...
Скинь полотнянку — не великі гроші!
То в неї можна панича зложить;
Завинемо, то чей оба на співку
Занесем бережно на лісничівку“.

А в лісничівці як у божім раю,
Коли був з нього прогнаний Адам...
Шумлять берези, часті води грають
І сторожать пси вірні біля брам,
Рожеві з вікон фіранки моргають,
Мов шепчуть: „Мир, любов і щасте там!“
По ганку дике винограде пнеться,
І дах побоями червоними сьміється.

А в лісничівці молода дама
В покоях ходить, як тиха вода;
Мов Єва дожидаючи Адама,
Прегарна, хоч тужлива і бліда;
Мов золотиста, проміняста пляма
Пливе нечутно, край вікна сіда,
Рожеві фіранки крихітку відкриває,
І вигляне, закриє знов, зітхає.

Знов устає і знов іде нечутно,
Немов по клітці пташка проліта.
Закурить цигарето резолютно.
Розгорне книжку... „Ах, не та! не та!“
Знов ходить і зітхає щокинутно
І думкою Бог зна куди віта,
І за розкритий фортеп'ян сідає,
Рожеві пальці на влявіші накладає.

І враз немов з незримої фонтани
Бурливі тони ллються, клекотять,
Якісь погрози, боєві пеани,
Немов мечі по шоломах хрумтять,

Там крик, стогнання, мов від злої рани,
І тони мліють, сумно дилькотять,
Іще пручаються хвилину, другу,
І розливаються в безмежну тугу.

Щось здавлене в протяжній тій гармонії
І резигнація у ній на дні,
І жалощі квилять у кождім тоні,
Мов сняться недоспівані пісні;
Мов квіти фантастичнії, червоні
Хиляться в зеленій глушині;
Таємних споминів отсе розкрилась брама,
І тихим голосом співає пісню дама:

Ой розпущу ж я мрії
По зеленому гаю,
Чей знайду очи тії,
Що безмежно кохаю.

Ой розпущу ж я тугу
Та від дуба до дуба,
Чей знайду дружину,
Що над все мені люба.

Ой розсиплю я співи,
Як росу по розмаю...
Гей, прибудь, мое серце,
Бо я втіхи не маю.

Як у клітці пташина
День по дню я провожу,
Лиш про тебе я мрію
Тай забути не можу.

Лиш про тебе, мій скарбе,
Плоде мого вітхнення,
Що малій у віночку
Ще ворожила неня.

Урвала. „Нудно! Мрії сі дівочі
Вже не для мене.. Ах, та чомже все,
І денне сьвітло, і ті темні ночі
І гаю шум їх в ум мені несе,
Що се за дивні, невідривні очі
За мною стежать? І не вже пасе
З безодні ними демон мою душу?
Боюсь їх, а все в них глядять мушу.

„Вже десять літ, як раз в день мого шлюбу—
Мене на шлюб як гусочку вели—
Серед юрби своєю знайшла я згубу,
Ті очі, що красу мою пили,
І рай такий, безмежну розкіш люблю,
Здавалося, у дар мені несли,
Що я в їх блиску всю себе забула
Себе я в раю, рай в собі почула.

(Знов припадає до фортеп'яна, грає і сиїва

Чорні очі палкі,
Ненаситні такі,
Ви впилися в мою душу,
Наче чари які,

Горите, мов алмаз,
Кождий день, кождий час
Почуваю, дожидаю
Тільки вас, тільки вас.

Очі, зорі мої,
Очі, муки мої,
Через вас минають марно
Молодощі мої.

Через вас я смучусь,
Задля вас я труджусь...
Чорні очі, чорні очі,
Чи ще вас я дождусь?“

Безвладні руки на клявіші впали,
З очей мов перли сльози потекли,
Важкі стогнання груди розпірали,
Але уста ні слова не рекли.
Надію мрії мов у гріб ховали,
Та закопать ні за що не могли.
І довго, німо так вона сиділа,
І сльози висхли вже, а ще душа боліла.

Так нудьгувала гарна лісничиха
Отсе вже вісім або десять літ.
„Се божевільна!“—говорили стиха
Знайомі, — „бач, сама собі морочить сьвіт“.
А служниці: „Се все з добра, не з лиха.
Як би їй пая до праці дав привід,
Як би не так любив, погрімав скільки треба
То в домі був би рай, на що тобі і неба“.

Тай гріх сказати, щоб вона не дбала
За мужа й не вела порядно дім;
Біда лиш та, що з ним дітей не мала,
Байдужа, мов зневірилася в нім;

А як у день сама в хатах остала,
Бо муж по службі в ліс ішов, зовсім
Тоді її тоска напосідала,
Вона ридала й привиди видала.

Їй бачились якісь таємні очі,
Що стежили за нею крок у крок,
Були блискучі і чорніші ночі,
Моргали, наче пара тих зірок,
І з них якийсь огонь ішов порочний,
Роскішна дроз, диявольський порок,
Надія щастя і тривога втрати,
І той рефрен жалібний: ждати! ждати!

Лісничий здавна мов махнув рукою
На примхи ті, у всім їй потурав;
Усе зайнятий службою важкою,
Здавалося, лиш про ту службу дбав;
Та в тайні пильнував її спокою
І в лікарів поради засягав.
„Змінить обставини життя“ — були їх ради.
І він як міг, шукав десь иншої посади.

Вже смерклося, а пані Клементина
Все ще мов сном обтяжена була.
Десята продзвонила вже година,
Слуга в сальоник лампу принесла...
Проснулась пані. „Ах, се ти, Юстина?“
Немов з просоня вид свій підвела.
„А пан прийшов?“ — „Нема ще, пані мила.“
„Ну, ну, а щоб вечеря не простила“.

В тім брама скрипнула і пси завили,
І грубії почулись голоси.

„О Боже! — пані скрикнула в тій хвили,—
Се пан іде? Чого ж се виють пси?

Біжи, Юстино! Господи мій милий!

Сюди, на ганок! Сьвічку принеси!“

Та вже на ганку голоси знайомі

Почулись; „Гей там, відчиніть, хто в домі!“

І до покою пан з Остапом входять,

Щось оберемком мов мерця несуть,

На стіл кладуть і голову підводять,

І роздягають, миють і трясуть,

Щось шепчуть слугам, десь зо сьвітлом ходять

Брязк ножиць чути, стукане посуд.

Тиша мервецька, потім мов з могили

Глухе стогнане — і знов пси завили.

А пані мов бездушна у куточку

Стояла німо, й слова не рекла,

З очима впертими в одну лиш точку

Вона мов остовпілая була.

„Ще більше вати! Чистую сорочку!“

Пан служниці сказав — і та пішла...

І се тревало більш як пів години,

Аж з раненим як слід упорались мужчини.

Упорались, пішли до кухні мити руки,

Що кровю скрізь поплямлені були.

А пані з виразом цікавості і муки

Нечутно, мов пливучи по землі,

До хорого пішла, ловила вухом звуки,
Що з віддихом важким з грудей його плів
В лице зирнула, вкрите тіню ночі,
І скрикнула нараз: „Ах, се ті самі очі!“

Ті самі очі, чорні як безодні,
Що стежили за нею стільки літ!
Тепер без блиску, мляві та холодні,
Немов у них яркий зломався сьвіт,
Але й тепер ще чарувати годні,
Як сумовитий спомину привіт.
Вона пронята жахом стрепенула,
Мов ось судьбі своїй в лице зирнула.

Тут муж її ввійшов. Вона на нього
Той свій жахливий зір перевела.
„Ти вбив його?“

Лісничий (з усміхом)

Що за концепт? Для чого?

Ще як би доля нас не наднесла
На вистріл та на слід його, небого,
Вже б з нього страва вовча там була.
Йй Богу, видно: дурень щасте має!
Втекти хтів від життя, жите ж його спійма

Вона

Він буде жить?

Лісничий

Можливо, хоч та рана

Мене не тішить...

Вона

Ні, він мусить жить!

Лісничий

Щоб мусів, се не наша річ, кохана,
Се в висшій волі, так сказать, лежить.

Вона

Ні, слухай! Се тобі у руку дана
Судьба нас двох. Як він не видержить,
І я не хочу жить. Роби, що знаєш, —
Се невідкличний мій рішенець маєш!

Пішла. Всьміхнувся Валько їй у слід.
„Рішуча, нічого сказать! І скоро.
Такий мабуть і весь жіночий рід:
Сьогодні все відать готов за те, що вчора
Ще у думках не мав. Мрій хорих плід
Для неї найсильнішая підпора.
Закони розуму й природи їй байдуже,
Коли за цяцькою її скортіло дуже.

„Ну, та сим разом може пощаститься
Сю жертву з горла смерти відволать...
Неважна рана... Троха попеститься,
Тай встане... Інтересно буде знать,
Хто він, для чого від життя лишиться
Хотів? Щоб з недостатку — не сказать.
Одежа, золотий годинник... ся постава...
Без сумніву, якась інтелігентська справа.

„Зневірився в жите? Гм, по лиці не видно:
Хто так розцвів, той добре їв і пив.
Підлот десь наробив і стало жити стидно?
І сего б я ніяк не припустив;

Червяк сумління тут не гриз огидно,
Де цвіт краси і юности так цвів.
Ся складка коло уст мабуть говорить нам
Щось інше... сі виски... так, так, *cherchez*
la femme!

Від того дня у тихій лісничівці
Усе жите пішло на інший стрій.
У ранці Валько із Остапом в спільці
При хорім порались мов лікарі,
А пагі рано розлад давши дівці
У кухні пріла, шпортала в старій
Кухарській книзі, добирала вісти,
Щоб хорому щось добре дати з'їсти.

А хорий у гарячці знай без тям
День по за день мов зломаний лежить.
Муркоче щось, неначе безвістями
Блукає дух його; то весь дріжить,
Мов з холоду, безкровними устами
Сьміється, потім нагло закричить,
І знов в нестяму впаде й заніміє...
От так то смерть з житем турніри діє.

А по обіді знов пан в ліс подається,
Де в службі аж до ночі мусить бути.
От тут для пані настає час щастя:
Години їй моментами пливуть.
При хорім упадає і не дається
На хвилюк від постелі відвернуть.
Годує й поїть, рану завиває,
Вкриває і до сну йому співає.

А як засне, то пані Клементина
По хаті ходить, як тиха вода,
І мов безумна шептом що хвилина
Йому свій жалъ та тугу повіда,
І мов би се наймильша їй дитина,
До нього пестоші так ніжні приклада,
Блага його і дякує і докоряє,
А там нахилиться й тихесенько співає.

А він лежить без тями. То поблідне
Мов труп, то румянцями спалахне.
Чоло раз чисте, мов кришталь погідне,
То знов чимсь диким, прикрим замахне;
Уста сьміються мов дитя свобідне,
Та враз мов біль страшений їх утне,
І знов мене, і він мов мрія з поза сьвіта
„Байдуже“ шепотить, та: „Evviva la vital“

третя і четверта пісні колись будуть.

НОВІ СПІВОМОВКИ

1851

NOBIL CHIRIOMORPH

ЦЕХМІСТЕР КУПЕР'ЯН.

Облягали Ляхи місто
Десь в часи Руїни,
Штурмували брами й мурів,
Підкладали міни.

Боронилося козацтво,
Й міщани не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.

Але Купер'ян цехмістер
Був за всіх завзятий,
Цеховому товариству
Нишком став казати:

„Годі, братця, нам на мурах
Як сичі сидіти,
Покажім, що й ми міщанство,
Не Страшкові діти!

„Вдармо нічу на їх табор
З крутого байраку!
Згиньмо, або тих Ляшеньків
Зотрім на табаку!“

Як згадали, так зробили,
Щастила їм доля,
І розбили вражу силу,
Як пух серед поля.

Радість! Слава! Крик і гомін!
Збігаються в місті
Шевці, кравці, всякі справці, —
Не сто і не двісті.

І витають Купер'яна
З його вояками
Як героя, всю дорогу
Всипали квітками.

А на площі чорна рада:
Взяли всі галати,
Яку б тому Купер'яну
Надгороду дати?

Одні кажуть: „Чим він доси
Був у нас? Цихмістром!
Тепер його за заслугу
Виберім бурмістром!“

Другі кажуть: „Що, бурмістром?
Ми на се не згожі!
Най він буде комендантом
В огневій сторожі“.

Треті кажуть: „Ні, панове,
Іншу раду маймо,

Купер'яну від нумеру
По дукату даймо!“

„Ні, ні, ні!“ — реве громада
Одностайним хором, —
„За геройство гроші брати?
Ну, се був би сором!“

Знов незгода, знов гармидер,
Сяк і так міркують;
Що хто скаже, кличуть: „Славно!“
А інші кепкують.

Аж ось вискочив на лаву
Пузатий бурмістер
Тай закликав: „Най жие нам
Купер'ян цехмістер!“

„Дав нам Бог такого мужа
Ворогів розбити,
Та не дав нам знать, яку б то
Чесць йому зробити.“

„Гроші дати — сором брати,
Та й ми-ж бідні люде;
На уряд його поставить —
Иншим заздро буде.“

„Поки він живий між нами,
То все нам завада, —
Тож панове цехмістрове,
Ось моя вам рада:

„Зараз тут його убиймо,
На паль посадимо,
По смерті-ж його оплачмо
І сьвятим зробимо.

І насиплемо над тілом
Могилу високу,
Будем поминки справляти
Два рази до року“.

„Славно! Славно! От так рада!“
Всі враз загукали,
А цехмістра Купер'яна
Навіть не питали.

СУЧАСНА ПРИКАЗКА.

Ви чули ту пригоду?
В часи розливу рік
Попав у бистру воду
Нешасний чоловік.
В глибокім вирі б'ється
І тоне вже туй-туй,
До кума, що на мості,
Кричить: „Ратуй! Ратуй!“
А кум, що на поруче
Поважно лікті спер,
Глядить критично: „Втоне,
Чи вирне ще тепер?“
В кінці махнув рукою
І мовив лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно“.

Гай, гай! Таких кумів нам
Не два, не три, не п'ять
В життю що ддя, що хвилі
Приходиться стрічать.
Ти в горю, нужді б'єшся,
Мов риба у саку,
Працюєш, тачку тягнеш,
Мов панщину важку;

Тут сумнів мучить душу,
Що місце, то боляк,—
А він лиш критикує:
„Се зле“ і „Се не так!“
За поміч і пораду
Він має лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

І наш народ так б'ється
В матні вже много літ,
І хвилі напосілись
Його розмити слід.
А на безпечнім мості
Фальшивії брати
Стоять і ждуть—чи може,
Щоб поміч принести?
Стоять і ждуть на хвилю,
Що брата проковтне,
Числять: тепер ще вирне,
Тепер вже чей пірне,
На крик його й благання
В них слово лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

Та що се? Він не тоне,
Хапаєсь берегів.
Не слухає поради
Облесних ворогів;
І під ногами чує

Вже твердший, твердший Ґрунт,
А ті на мості в репет:
„Се бунт! Се бунт! Се бунт!“
Під ними міст хитаєсь
І хвиля прясла рве,
І з моста крик лунає:
„Ратуйте, хто живе!
Ратуйте більшу власність,
Ратуйте панський лан!
Ратуйте трон і вівтарь
Давай обложний стан!“

А що, як Немезіда
Собі одного дня
Позволить жарт зробити
І ролі поміня?
На своїм Ґрунті стане
Русь міцно на ногах,
А супротивна хвиля
Піде по ворогах?
І ті, що нас із виру
Спасали мило так,
Самі скоштують троха,
Який то в мокрім смак?
А Русь на їх благання
Їм відповість одно:
„Не тратьте, браця, сили,
Спускайтеся на дно?...”

МАЙСТЕР СВИРИД.

Отсе, куме, від Ляхів
П'ю нераз гіркую,
Та буває з пересердя,
Що й заматірюю.
А по тому й засьміюсь,
Хоч як в серці гідко,
І тут мені згадається
Наш майстер Свиридко.
То був майстер від пили,
Долота та сверла,
Та все його якась нужда
На помилки перла.
Чи там в нього в голові
Були не всі дома,
Чи сама рука махала,
Плянунька не свідомая,
А все було — зробить стіл,
Забуде підніжжя,
Зробить скриню, то хоч віко,
Не на лад обріже.
Зробить двері, то дивись,
За малі в одвірку, —
У всім було наш Свиридко
Переборщить мірку,

А де б треба вбить кілок,
Він там хляпне вляйстер, —
Оттим його добрі люди
Звали Попсуй-майстер.

То раз отсе мав я з ним
Кумедну пригоду:
Розломалося коритце,
Де ллють коням воду.
Сам би збив собі нове,
Та дошок не маю.
От зайшов я до Свиридка
Та й оповідаю.
А він, добрий чоловік —
„От — каже — морока!
Та я тобі те коритце
Склеплю на млі ока“.
Зараз дошку на варстат,
Ріже, мірять, ріже,
Одно звертить, друге зіб'є,
Трете щось не влізе.
Плюнув кренко, розібрав,
Мірить, ріже, мірить, —
Знов збиває, знов не в лад, щось,
Сам собі не вірить.
„Тьфу, — воркоче, — щоб тобі
Гірке, не солодке!
Вже два рази урізую,
Тай ще за коротке!“

Оттак, куме, і наш Лях
З Русином мудрує:
Тут настопче, там уріже,
Ніде не дарує.
Тут притлумить, припече,
Заплює, зогидить,
Та ще й злий, що з тої праці
Та добра не видить.
„А най, каже, тую Русь
Трясця покоцюбить, —
І б'ю її, й печу її,
Й ще мене не любить!“

26 VI 1904.

ЩО ЗА ДИВО?

Сніг мете степами,
Вітер порохами,
Покоївка в хаті робить те
Щіткою своєю,
А козак матнею
(У Шевченка) вулицю мете.

Жид мете знай зиски,
А голодний з миски
Так мете, аж годі дух звести;
Наші ж генерали,
Піхни, клерикали
Раді б нас з лиця землі змести.

Шлепом метуть дами,
Цензор олівцями
Вільне слово так мете як в дим;
Страх мете юрбою,
Смерть мете косою,
Лиш метелик не мете нічим.

ПРИТИЧИНА.

Мамцю, мамцю, що мені?
Щось мабуть зовсім погане!
Мій спокій мов сьвічка тоне,
А в серденьку як в млині.

Щось туркоче, щось біжить —
Тихо-тихо, то знов крепче,
Щось співає, свине, шепче,
А все згідно: „Жить! жить! жить!“

Без причини я сьміюсь,
Без причини гірко плачу,
Щось у млі рожевій бачу,
Всіх люблю і всіх боюсь.

Спать не можу й бачу сни:
Десь немов садок розкішний,
В нім квіток рядок утішний
В тихім сяєві весни.

Між квітками тими й я,
А в садку музика грає,
Рій метеликів гуляє...
Мамко, мамочко моя!

А між ними там один
Пишнокрилий, срібнолатий...
Ах, як би його спіймати!...
Грації якоїсь син.

Він крильцями тріпотить —
Весь рожевий, тло зелене —
Все круг мене все круг мене
Відлетить, то прилетить!

Мамцю, мамцю, що се є?
Чи метелик, чи горобчик,
Чи рожевий, гарний хлопчик
Мені спати не дає?...

ЯК ТАМ У НЕБІ?

Два панотчики гарненько
Попразникували,
Тай у двох собі при чарці
Нічу розмовляли.

Розмовляли сее, тее,
Чого серце повне,
А як сьвітське перебрали,
Нумо про духовне.

„От письмо сьвяте не пише
І не знають люде,
Як то празедним по смерті
Там у небі буде.

„Ані око не видало,
Не чувало вухо“—
Се, сказать тобі по правді,
Троха темно й сухо.

„Я собі міркую грішний—
Прости гріха, Боже,—
Те, за що тут всякий бе'ється
І осягнуть не може.

„Те братерство, однодушність,
У якій всі люде
Зіллються в найвисшу спільність —
Ось що в небі буде“.

Другий мовив: „Ей, зійшли ви
На слизьку дорогу!
Се-ж соціалізм вам сниться
Бридкий пану Богу.

„Ні мабуть, не буде в небі
Комунізм і спільність.
Аджеж дар для нас найвисший
Повна лична вільність.

„Кожний жий собі як хочеш
І роби, що знаєш,
Кожний пан своєї волі,
Волю й силу маєш“.

„Ну, панотче — мовив перший, —
Се цікаві вісти,
Що ви навіть пана Бога
Вперли в анархисти.

„Там то був би рай, як би так
Людям волю дати!
Мусів би сам Бог із нього
Перший утікати“.

Довго, довго сперечались,
Вже й північ пробила:

Той за спільність, сей за рівність,
А зійтись не сила.

Мовив перший: „Що балакать!
На одно згодімся!

В сю опівнічну пору

Сьвято поклонімся:

„Хто з нас перший сьвіт покине,
В раю водвориться,
Має другому за три дні
У сні об'явиться.

„І сказати, як там в небі
І які порядки“.

Погодились, поклонилися,
Шотюпали спатки.

Чи там рік минув, чи пів рік,
Перший умирає
І другого через три дні
У сні навіщає.

„Здоров, брате!“ — „Здоров, отче!“ —
„Ну, я присьвятився“.
„Слава Богу! І по небі
Добре роздивився?“

„Роздивився“. — „Ну, і як там?
Говори, мій друже!
Тайну божю збагнути
Я цікавий дуже!“

Мовить дух:., її збагнути
Певно річ висока,
Та на се не твого треба
І уха і ока.

„А про те, що ми колись то
Суперечку гнули,
То оба ми, любий друже,
Пальцем в небо ткнули.

„ Там порядки — ні по твоїй,
Ні по моїй мові,
А зовсім, зовсім инакші“ —
Тай шез на тім слові.

ТРАГЕДІЯ АРТИСТКИ.

То був чудовий місяць май,
Цвіли бузки й троянди...
З старої вілли на весь гай
Плив голос панни Ванди.
Співа до цитри, аж зовсім
Захрипла з віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Ось жнива. Скучно граючи
Женців провадить банда,
А в віллі не вгаваючи
Співає панна Ванда;
Чи день, чи ніч, чи дощ, чи грім
Чи крик сорокопудів...
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Вже осінь. Яблука стрясли,
Капусту в пень рубаєм,
А панна Ванда знай співа
У віллі там під гаєм.

Чи в коршмі крик, чи в церкві дзвін
Луна з усіх усядів, —
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Потис мороз, вітри ревуть
І сніг поля вкриває;
В безлюдній віллі все ще чуть:
Бреньчить щось і співає.
Блукає голос серед стін
Захриплий з віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Пять день хуртовина ревля,
На шестий день ослабла;
Всю віллю снігом замела,
І Ванда закоцябла.
Та дух її на місці тім
Що ночі ще марудив:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Минуло много, много літ!
Де гай був, нині зілля;
Заріс кропивою весь слід,
Де та стсяла вілля.
Та в глузу північ в місці тім
Чуть бренькіт страхопудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Чого-ж та бідна душенька
На місці тім заклята?
Чого покутує, немов
Убила маму й тата?
І чом ту саму пісню всім
Небіжечка співає?
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
Бо иньшої не знає.

НА СТАРІ ТЕМИ

НА СТАРІ ТЕМІ

I.

Не лѣло ли ны бѣшеть, братію?..

Чи не добре б нам, брати, зачати
Скорбне слово у скорботну пору,
Як мужам до мужеського збору,
Не як дітям у дзвінки бряжчати?

Вирядім ми слово до походу
Не в степи куманські безконечні,
А в таємні глибини, сердечні,
Де кують будущину народу.

Потопчімо там полки погані
Що летять на душу, як тривога,
Смагу сиплють з огняного рога
І кинжал ще обертають в рані.

Вирв'їм з коренем ту коромолу,
Що з малого гріх великий робить,
Що нечаяно брата братом гнобить,
Щоб засісти з ворогом до столу.

Чи ще мало в путах ми стогнали?
Мало ще самі себе ми жерли?
Чи ще мало нас у ликах гнали?
Чи ще мало одинцем ми мерли?

II

Блаженъ мужъ, иже не идеть
на совѣтъ нечестивыхъ.

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в соньмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива як новість.

Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть як дуб посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волисть зломатися, ніж поклонитися злому.

Блаженний муж, кого за тее дають,
Кленуть і гонять і пооб'ють камінем;
Вониж самі його тріумф підготовляють,
Самі своїм осудяться сумлінням.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходить:
Хоч пам'ять їх загине у народі,
То кров їх кров людства ублагородить.

III.

Гласъ вопіющаго во пустыни

Було се три дні перед моїм шлюбом.
У чистім полі я пшеницю жав.
Був південь. Я спочити сів під дубом,
В душі ж мов сьвітляний алмаз дровав.

І враз почув я голос невимовний,
Той голос, що його лиш серце зна,
Для вуха тихий, але сили повний,
Що душу розворушує до дна.

„Ще поки ти почався в лоні мами,
Я знав тебе; заким явивсь ти в сьвіт,
Я призначив тебе перед царями
Й народами нести мій заповіт“.

І мовив я: „О Пан, глянь на мене!
Простак убогий, молоде хлоп'я!
Хто стане слово слухати невчене?
Кого наверну, розворушу я?“

І мовив голос: „Від отсеї хвилі
Ти мій. Про все, чим досі був — забудь!
Усе покинь, вір тільки моїй силі,
Мої слова нехай тебе ведуть.“

„А що сумнився ти в мойому слові,
Так знай: нікого не навернеш ти;
Мов стріли б'ються о щити сталеві,
Так твій глагол о серць людських щити.

„На вітер будеш мій глагол метати,
Проповідати будеш ти глухим;
Де станеш ти, ніхто не схоче стати,
Що похвалиш, всім видасться лихим“.

І мовив я: „О Господи, я грішний!
Чи щоб спокутувать всіх вин вагу,
Ти на сей труд важкий і безуспішний
В сій хвилі кличеш свого слугу?“

І мовив голос: „Не тобі те знати!
Не за провини я призвав тебе,
Не безуспішно будеш працювати,
А серце в тобі я скриплю слабе.

„Твоїми говоритиму устами
До всіх народів і до всіх віків,
Твоїми я тернистими стежками
Вестиму своїх вибраних борців.

„Тобою я навчу їх відрікатися
Життя і сьвіта для високих дум,
Сучасних нужд, погорди не лякається,
У сьвітлу ціль зостріливши весь ум.

„Ось уст Твоїх я пальцем доторкнуся
І вложу в них своїх глаголів жар.

І наострю твій слух, щоб як озвуся
Ти чув мій голос, наче грім із хмар“.

Я ниць упав. „О чую, пане, чую!“
І серп я кинув і пшеничний стіг
І батьків дім, невісту молодую,
І від тоді не бачив більше їх.

IV.

А галици свою рѣчь говоряхуть.

Ти знов літаєш надо мною, галко,
І кричеш горя пісню монотонну;
Глядиш у серця глибину бездонну
І бачиш гниль, гидоту беззаконну, —
Не страх тобі нічого і не жалко.

У тебе очі ясні на падлину;
Підлоту, самолюбство і брудоту
Ти здалека добачуєш до-стоту;
Твоя душа мабуть рідня болоту,
Що в собі бачить ціль всього й причину.

О, знаю, заклюєш мою ти душу!
На тім степу беззахистнім, безводнім,
У тім хижацькім стовпищу голоднім,
Знесилений в змаганю тім безпліднім
Тоєю жертвою я впасту мушу.

Мое ти фатум, невідступна зморо,
На мозок мій нещасний кандидатко,
Не крич так зично, не лети так падко!
Не бійся, піде твоя побіда гладко!
Я не втечу! Впаду вже скоро, скоро!

V

Се у Римѣ кричать подь саб-
лями половецькими.

Крик серед півночі в якімсь глухім околі.
Чи вмер хто й свояки ридають по вмерлому?
Чи хто поранений конає в чистім полі?
Чи плачуть сироти ограблені і голі,
Без батька-матері, без хліба і без дому?

Невідомий співак походу степового...
Замість струн нап'яв він тетиви спижевi,
Давно забуту рать з сну будить вікового
І до походу знай накликає нового
„За землю руськую, за рани Ігореві“.

Давно забута рать в забутій спить могилі,
І Ігор спить і з ним все племя соколине;
Лиш крик поета ще лунає в давній силі,
Байдужість сірая куняє на могилі,
А кров із руських ран все рине, рине, рине.

VI.

Жени русьскія вьсплакаша ся.

Де не лилися ви в нашій бувальщині,
Де, в які дні, в які ночі —
Чи в половеччині, чи то в князівській удалщині,
Чи то в козаччині, ляччині, ханщині, панщині,
Руськії сльози жіночі!

Скільки сердець розривалось ридаючи,
Скільки звялили стражданя!
А як же мало таких, що міцніли складаючи
Слово до слова, в безсмертних піснях виливаючи
Тисячолітні риданя!

Слухаю, сестри, тих ваших пісень сумовитих,
Слухаю й скорбно міркую:
Скільки сердець тих розбитих, могил тих розритих,
Жалощів скільки неситих, сліз вийшло пролитих
На одну пісню таку?

VII.

А любо испити шоломом Дону.

І доси нам сниться,
І доси маниться
Блакитного того Дону
Шоломом напиться.

Від роду до роду
Сю далеку воду
Ми співали-споминали,
Як мрію-свободу.

Як би то нам з Дону
Та не було грому,
То вжеб ми над Бугом, Сяном
Не дались нікому.

Як би то над Доном
Стали ми рядами,
Зелізними панцирями
Сперлися з ордами!

Були би ми „Полю“
Шляхи заступили,
Золотими шоломами
З Дону воду пили.

Була б нас не рвала
Стеновая птаха,
Як би на Дону стояли
Чати Мономаха.

Ліниво, ліниво,
Як Донові хвилі
Плили віки за віками,
Наш гаразд розмили.

Довелось таки нам
Над тим Доном стати,
Рбїтницькими валками
Байдаки таскати.

Довелось таки нам
До його застукать:
Під землю для чужого
Камінь-вугіль цюкать.

Довелось таки нам
В нїм шукати броду:
Не шоломом, пригорщами
Пити з нього воду.

Довелось таки нам
З Дону дань приймати:
Бурлацькії шмати прати,
Босі ноги мити.

13 VII 1906.

VIII.

АНТОШКОВИ П. (АЗЪ ПОКОЙ)*)

Аще и языки ангельскими глаголю,
любве же не имамъ, кая ми есть польза?

Діалект, чи самостійна мова?
Найпустіше в світі се питане.
Міліонам треба сього слова,
І гріхом усяке тут хитане.

Міліонам треба світла, волі,
Треба вміти, як їх добиваться.
Поки стогнуть кволі, мерзнуть голі, —
Нам в Параски ласки дожидаться?

Як твій брат із голоду вмирає,
А його ти накормити вступиш,
То чи ждеш, аж срібну ложку купиш,
Чи береш букову, що він має?

Як твоя у річці тоне мати
І кричить: „Ратуй мене, Антошку!“
Бдуеш ти на гарний човен ждати,
Чи їй кинеши першу-ліпшу дошку?

*) Дивись його статю в «Галичанинъ» 1902, ч. 222
п. з. «Тщетная работа сепаратистовъ».

Зви се діалектом, зви жаргоном
Тую дошку, ту букову ложку,
А вона лунає відгомоном
В міліонах серць живих, Антошку.

Хай та мова вбога в славному роді,
Хай московська, польська, чеська краща, —
Поки служить Матері в пригоді,
То вона культурі не пропаща.

Хоч в сусіда там пиха багачка
У порфірі сяє та атласі, —
На чуже багатство ми не ласі, —
Ласа лиш твоя душа жебрацька.

Бідні ми, як коні на припоні,
Збагатить нас труд на рідній ниві:
В діалекті чи хоч би в жаргоні
Будемо багаті і щасливі.

Діалект, а ми його напишем
Міцю духа і огнем любови,
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культурні мови.

IX.

Лисицы брешуть на чреленя
щиты.

Вийшла в поле руська сила,
Корогвами поле вкрила;
Корогви як мак леліють,
А мечі як іскри тліють, —
Не так тліють, іскри крешуть,
А лисиці в полі брешуть.

Вийшла в поле руська сила,
Не щоб брата задушила,
Не щоб слабших грабувати,
А щоб орди відбивати,
Що живим труну нам тешуть, —
А лисиці в полі брешуть.

Не чужого ми бажаєм,
Та й своє не зневажаєм,
Та й не пень ми деревляний
Щоб терпіти стид і рани,
Поки нас граблями чешуть, —
А лисиці в полі брешуть.

Брешуть на щити червоні
Як брехали во дни оні

Як щитами руські сили
Степ весь перегородили,
Мов степовая пожежа
Степ увесь перемережа
З краю в край з одного маху!

Завдали ж лисицям жаху
Ті щити! І досі сниться
Їм та руськая вольниця,
Те гулящее юнацтво,
Те козацтво, гайдамацтво,

Що не знало волі впину,
Що боролось до загину,
І пройшло як море крови,
Як пожежа по степови,
По історії України...

Навіть згадки, навіть тіни
Тих великих мар до нині
Страшно виплодам яскині,
І огню зубами крешуть,
На щити червоні брешуть.

X.

На рѣкахъ вавилонськихъ
тамо сѣдохомъ и плакохомъ.

На ріці вавилонській—і я там сидів,
На розбитий орган у розпуці глядів.

І ругався мені Вавилонців собор:
„Заспівай нам щобудь! Про Сіон! Про Табор!“

„Про Сіон? Про Табор? Їм вже чести нема.
На Таборі — пустель! На Сіоні тюрма!

„Лиш одну хиба пісню я вмію стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.

„Я на сьвіт родився під свист батогів,
Із невольника батька, в землі ворогів,

Я хилиться привик від дитинячих літ,
І всьміхаться до тих, що катують мій рід.

„Мій учитель був пес, що на лапки стає
І що лиже ту руку, яка його б'є.

„І хоч зріс я мов кедр, що вінчає Ливан,
То душа в мні похила, повзка мов бур'ян.

„І хоч часом мов грім гримне слово мое,
То се бляшаний грім, що нікого не вб'є.

„І хоч душу манить часом волі приваб,
Але кров моя — раб! Але мозок мій — раб.

„Хоч я пут не ношу на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невольницький страх.

„Хоч я вольним зовусь, а як раб спину гну,
І свобідно в лице нікому не зирну,

„Перед блазнем усяким корюся, брешу,
Вільне слово в душі наче сьвічку гашу.

„Хоч тружусь день і ніч, не доїм, не досплю,
А все чую, немов я на панськім роблю.

„І хоч труд свій люблю, а все сіпа гачок:
Ти прикутий до нього, мов раб до тачок.

„Хоч добра доробивсь, та воно лиш тяжить,
Мов чуже для когось мушу я сторожить.

„З ким в житю не зійдусь, все підляжу йому;
Так чи сяк вибрати — все найтяжче візьму.

„І хоч часом в душі підіймається бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо па Ґрунт, —

„Ах, то й се не той гнів, що шаблюку стиска,
Се лиш злоба низька і сердитість рабська.

„Вавилонські жінки, відвернувшись ідіть,
І на мене здивовано так не глядіть!

„Щоб не впало прокляте мое на ваш плід,
Не прийшлося би раба привести вам на світ.

„Вавилонські дівчата, минайте мене,
Хай мій вид співчутем серце вам не торкне!

„Щоби вам не судилась найтяжча судьба,
Найстрашніша клятьба — полюби раба!“

XI.

Человѣки и скоты спасеши.

Господи!

(Псалом 35).

Вжеж твоя съвятая воля,
Коли хочеш — потурай,
Можеш навѣть без розбору
Всіх людей пустити в рай.

Всі ми грішні, всіх жите нас
По калюжах провело,
А такого, щоб без плями,
З роду віку й не було.

А всі ті гріхи, провини,
Що за них нас, скільки чуть,

Страшать пеклом моралісти
І вже в сім житю печуть, —

Щоб тебе се ображало,
Отче, се невчасний жарт!
Против твого величя
Се і плюнути не варт.

Та й скотинку, як що воля,
Всю бери на райський лан, —
Аджеж там твої любимці
Шоробор і Левятан.

А котрі поміж сьвятими
„Нищі духом“, можуть стать
І кормити ту скотинку
І з під неї гвій метать.

Назіть дикі, хижі звірі
Можуть там війти всі враз,—
Звісно, з тим, щоб всі сьвятії
Мали вільний вафенпас.

Лиш одно мені не може
Поміститься в голові:
Мали б і всі ті падлюки,
Ті без скоу неживі,

Ті перевертні жорстокі,
„Переконані“ кати,
Всі ті скоти в людським тілі
Теж до раю увійти?

ХІІ.

Рече безумень вь сердцѣ своемь,
яко нѣсть Богъ.

Говорить дурень в серці своїм:

„Єсть Бог і єсть він Богом моїм!
Його я в серці своїм чую,
В ньому я днюю, з ним ночую.
Він береже мене мов мати:
Що я роблю, він мусить знати;
Що я роблю і що говорю;
Він в моїх радощах і в горю,
Він в моїх думках, в мсїх мріях,
І в моїх жалощах, надїях.

„На нього я поклав надїю,
І все, що дію, з ним я дію;
Що мовлю, в ньому корїниться,
Всїх моїх мислей він криниця;
І кождий відрух серця мого
Почався в нїм і йде до нього.
Мене він любить як дитину,
Пильнує, тішить без упину,
І всї діла мої нотує,
І шлях мій до мети простує.

„Він сьвіт создав і сонце й зорі,
Завісив землю у просторі,
Накрив її небес покровом —
Одним лише всевладним словом;
Своїм „Да будеть“ всемогучим,
Немов дощу потоком рвучим
Він скрізь на морі і на суші
Создав у зародочках душі,
Жите розсіяв незлічене —
А все для себе і для мене.

„О, він ступнево йшов, вправлявся,
Шість день до цілі наближався,
Поки создав найвисшу пробу —
Мене — він на свою подобу.
Він дав мені весь сьвіт у владу;
З його любви я не відпаду,
А навіть як згрішу, раб грішний,
То він карать мене не спішний:
Хоч як грізнеє пересерде,
Ще більше в нього милосерде.

„Щоб згладилась моя провина,
Він дав за мене свого сина;
І щоб мої могутні крила
Не зупиняла, не гнітила
Важка матерії інертність,
Він дав душі моїй безсмертність,
Дав запоруку безпохибну,
Що як умру, то не загину,
Що смерть моя — не скінь фатальний,
А вхід до раю триумфальний.

„Єсть Бог, я чую се, я знаю,
Його у власнім серці маю,
Його у твориві я бачу,
В своїй його знаходжу вдачу:
Він в моїй совісті говорить
І мною вишить, мною творить.
Що я скажу, він „ні“ не скаже,
І що я зв'язу, й він те зв'яже.

„Я часть його; де часть, там цілість.
Я твір його, і творця вмілість
Його творіне виявляє;
Його дух з мене промовляє,
Його мислі в моїм слові чути;
Я єсьм, тому й він мусить бути.
Я в нім живу і з ним я вічний,
Як син, як складник органічний,
Як тон із гармонійним строем“...

Говорить дурень в серці своїм.

ІЗ КНИГИ КААФ

13. КНИЖКА

I.

У сні зайшов я в дивну долину.
Було так ясно, тихо, легко в ній,
Що бачилось мені: не йду, а лину.

Сьміялася в пишноті весняній
Природа пахощами вся облита,
І скрізь співав пташок незримих рій.

Сріблом на збоках хвилював лан жита,
Верхом шумів-гудів відвічний ліс,
В низу була величчя тайна скрита.

В низу був луг, і з нього вітер ніс
Такі розкішні пахощі, що груди
Аж ширшали і дух у тілі ріс.

А йшли ті пахощі з квіток, що всюди
Росли — барвисті, дивних форм, яких
Мабуть ніколи не плекали люди.

Хиляючись до тих квіток палких
Я чув, що й спів солодкий з них виходить
Мов пасма тонів ніжних і м'яких.

Між тих квіток дівчат багато ходить,
Всі в білому, в вінках і скиндячках,
І одна одну все за руку водить.

У всіх маленькі кошики в руках
І кожду квітку пильно оглядають,
Пестять і підливають на грядках.

Не рвуть квіток співучих, та зривають
Із кожної ростинки по листку
І бережно у кошики складають.

І бачучи за́баву їх таку,
Я мовив: „На що ті листки, дівчата?
На лік, на страву їх рвете яку?“

І мовила одна: „Рвемо для сьвята.
І не на лік, бо для здорових се;
І не на страву — сита наша хата.

„А хто до уст листок сей занесе
І розгризе і сок його скоштує,
У того серце розкішю стрясе;

„У того сьмілість душу напростує,
У того радість очі прояснить,
Турботи всі розвіє й пошматує.

„Твій сум, твою зневіру хоч на мить
Прогонить він; ти станеш, мов дитина,
Всю суть свою ти мусиш відмінить.

„Всім любий ти, хоч круглий сиротина,
І любиш всіх, щасливий в тій любові.
Кааф у нас зоветься та ростина“.

Пішли. Та йдуть і мовлять иньші дві:
„А ти не рад листків тих скоптувати
І занести їх там, своїй верстві?

„Чи все в вас має лютість панувати,
Зневага до людства, погорда й їдь?“

І кинувсь я листки ті дивні рвати.
Ось вам пучок їх. Нате та гризїть!

II.

Поете, тям, на шляху житевому
Тобі перлини-щастя не знайти,
Ні захисту від бурі, злив і грому.

Поете, тям, зазнати маеш ти
Всіх мук буття, всіх болів і унижень,
Заким дійдеш до сьвітлої мети.

Поете, тям: лиш в сфері мрій, привиджень,
Ілюзій і оман твій рай цвіте,
А ґеній твій, то міць сугґестій, зближень.

Пророцький дар у тебе лиш на те,
Щоб иньший край обіцяний вказав ти,
А сам не входить у житло сьвяте.

І серце чужее на те лиш взяв ти,
Щоб кождому в день скорби пільгу ніс,
І в горю слово теплее сказав ти.

Та з власним горем крийся в темний ліс!
Ніхто до тебе не простягне руку
І не отре твоїх кровавих сліз.

Та не міркуй, що родивсь ти на муку,
Бо й роскошів найвищих маеш часть,
У творчій силі щастя запоруку.

Усе, чого тобі сей сьвіт не дасть,
Знайдеш в душі своїй ясніше, краще:
Найвисшу правду і найбільшу власть.

Ото й минай все темне, непутяще,
Весь злудний блиск, тріумфи хвилові,
Все підле, самолюбне і пропаше.

І бережи на своїй голові
Вінок незвятий чистоти і ласки
І простоти, мов квіти полеві.

У маскарад життя іди без маски,
На торжище цинізмів і наруг
Виходь з ліхтарнею з старої казки:

В ній щезне тіло, появиться дух,
Прозора стане явищ темна маса.
І будь ти людям не судя, а друг

І зеркало й обнова. *Guarda e passa.*

III

Гуманний будь, і хай твоя гуманність,
Пливе з кривини чистої любови,
Якої не мутить пиха й захланність.

Гуманний будь не так як богослови,
Що надприродним ліктем довг свій мірять,
Льву такають, а гримають ослови,

Братами мають тих лише, що вірять
У їх закон, в їх повісти і чуда,
До „вічних благ“ все ласо зуби шкірять,

Та підять муху, щоб ковтнуть верблюда.
На те, щоб всіх любив — се вже над міру,
А не бажай нікому зла та худа.

Всіх благ і брехень не бери на віру,
На фальш і зраду май порядний дрюк,
І не давай з братів лупити шкіру.

Лише не сердься, не заламуй рук,
Котячу флегму май усе в запасі,
Не вір облесним, стережися злюк,

А дармоїдам все кажи: А засі!

IV.

Як трапиться тобі в громадськім ділі
Здобути голос, вплив якийсь і значність,
Народ вести, снувати пляни сьмілі,

То памятай і все май ту обачність,
Не вірити і не дуфать ніколи
На княжу ласку й на народню вдячність.

Бо княжа ласка як той сніг на полі,
Що вітер здує, в південь злиже сонце,
І лишить чорний ґрунт, пустий і голий.

Народня вдячність, — ти фатальний гонче,
Що з злою вістю все прибудеш вчасно,
А з доброю все спізнишся доконче!

І не міркуй, що де ти бачиш ясно,
Там иншим з твого слова засвітає,
Хаос думок уложиться прекрасно.

Не вір, що люд твої заслуги почитає,
Що задля них одну дрібну провину
Тобі простить! Він судить — не питає.

І знай, коли щасливу годину
Ти прозівав, щоб инших взять під ноги,
Тебе самого безпощадно в глину

Затопчуть, як камінчик в брук дороги.

V.

Ти йдеш у вишукано-скромним строю
І згідно так глядиш на сю пропащу,
Що натак сам — назвать її сестрою

Ти за зневагу приняла б найтяжчу.
Ти чесна! Двадцять вісім літ проживши
Ти весну молодости вже найкращу

Пустила мимо! Ти пройшла не пивши
Поуз криницю віхи житевої,
Уста свої призирством заціпивши.

Чого ти ждеш? Чи ще весни нової?
Вона минула вже безповоротно.
Ти гордо йдеш, та вже ціпкії звої

Жаль простяга, та вже тобі турботно,
Вже щось гірке під серце підступає,
Сумне, як день, що йде понуро-слотно.

Чи то не зависть по душі щипає?
Минаєш ту пропащу, мов не бачиш,
А скоса зиркнеш — щось в устах злипає...

Мабуть в ночі до подушки заплачеш!

VI.

Ф. Р.

Дівчино, каменю дорогоцінний,
Затоптаний в болото, тваню вкритий,
Та й доси в блиску своїму нетлінний!

На тебе я дивлюся сумовитий:
Який багатий скарб чутя й любови
Марнується розтоптаний, розбитий!

Огонь, що так горить у твоїй крові,
Нагадує мені часи старії,
Коли чутя не гнули ще в окови.

Така як ти колись в Олександрії
Співаючи по вулицях ходила
Під іменем Єгиптянки Марії.

І так як ти й вона тоді твердила:
„Усіх люблю! Чи бідний, чи багатий.
До мене йди і попускай вудила

„Своїм бажанням! Я не для заплати
А через той огонь, що в жилах грає,
В свої обійми рада всіх прийняти!

„В кого жура сон нічу пожирає,
Хто радощів не має з ким ділити,
Хто пристрасти пожежею згарає,

„Хто в праці гнесь, без діл не може жити,—
До мене йдіть! Я всім на своїм лоні
Дам рай—або про рай хоч хвилю снити“.

Благословлю уста твої червоні
І очі ті безсоромно огнисті—
Дві зорі на рум'янім небосклоні!

І груди ті прегрішні і пречисті,
І стан гнучкий і сьміх—серпанок срібний,
Що закрива безодні горя мглисті.

І лад той навіть клясти я нездібний,
Що впхнув тебе в безодню ту без тями:
З усею поганю він був потрібний,

Щоб розвалить міцну стіну між нами,
І дав нам здибатись і полюбитись
І розійтись розбіжними стежками.

Нераз іще твій вид мені присниться,
Нераз іще ім'я твоє кохане
Прошенчу я тужливими устами.

Благословлю тебе. Де лиш постане
Нога твоя, нехай там радість сьє,
Най сьміх лунає, хоч і серце вяне,

І ти не думай, що тебе чекає!
За тим, що щезло — безхосенні жалі,
А на переді смерть усіх спіткає.

В бруднім заулку, в ясному шпиталі,
Чи в власнім ліжку, всім одна дорога!
Найкрасша чвірка не заїде далі.

А ти не дбай, і доки тільки змога,
Сій радощі, плекай любовні мрії,
І жаль гони від свого порога
За прикладом Єгиптянки Марії.

20—22 III, 1904.

VII.

Опівніч. Глухо. Зимно. Вітер вие.
Я змерз. І випало з холодних пальців
Перо. І мозок стомлений відмовив
Вже послуху. В душі глибока павза.
Ні думка, ні чуте, ні біль — ніщо
В ній не ворухиться. Завмерло все,
Немов гнилий ставок в гущавині,
Якого темну воду не ворухить
Вітровий подих.

Але цить! Се що?
Чи втопленики з болотного дна
Встають і з хвиль вонючих простягають
Опухлії, зеленуваті руки?

І голос чути, зойк, ридане, стогін
Не дійсний голос, але щось далеке
Слабе, марне, тїнь голосу, зітхане
Чутне лиш серцю, та якеж болюче,
Яке болюче!..

„Тату! Тату! Тату!
Се ми, твої невродженії діти!
Се ми, твої невиспівані співи,
Перед часом утоплені в багнюці!
О, глянь на нас! О, простягни нам руку!
Поклич до сьвітла нас! Поклич до сонця!
Там весело — нехай ми тут не чахнем!
Там гарно так — хай тут не гниєм!“

Не вийдете на сьвітло, небожата!
Не вивести вже вас мені до сонця!
Я сам отсе лежу у темній ямі,
Я сам гнию тут до землі прибитий,
А з диким реготом по моїй груді
Тупоче, б'є моя лихая доля!

І ще раз чути: „Туту! Тату! Тату!
Нам зимно тут! Огрій нас! Лиш дихни
Теплом, що з серця йде, повій весною,
А ми пурхнем, оживемо, заграєм!
Весняним чаром, співом соловейків
Наповнемо твою сумну хатину,
Арабських пахоців на своїх крилах
Нанесемо, коверцем пишнобарвним
Розстелимось під твоїми ногами.
Лише тепла нам! Серця! Серця! Серця!“

Деж я тепла візьму вам, небожата?
Уста мої заціпило морозом,
А серце в мене вижерла гадюка.

VIII.

Як голова болить!

Пожовклі карти
Рукопису старого помаленьку
Перебігають стомленії очі,
А в голові грижа немов павук
Снує сітки, немов шукарь у тьмі
Пускає сині, білі, пурпурові
Ракети, огняним млинком вертиться,
То вказує в бенгальським сьвітлі дикі
Якісь появи, що з тих карт пожовклих
Зриваються, немов осіннє листе
Під подихом хуртовини...

„Прийшов
Сьвятий Матвій у город людоджерів.
А люде ті такі звичаї мали:
Не їли хліба, не пили води,
А тільки жерли тіло чоловіче
І кров пили. А хто чужий траплявся
У город їх, то тут його хапали
І вивертівши очі напували
Отруйним зілем і в тюрму сажали

І клали їсти їм траву-отаву“.
І вже щеза з перед очей рукопис,
І ту страшну історію читаю
У власнім серці: як я заблукався
У город — будь ім'я його прокляте! —
І поено мене отруйним зілем,
Як очі вибрано мені, щоб я
Не бачив, хто мене і по щс вяже,
І як замісто хліба довго-довго
Я годувавсь ілюзії диким зілем.

І ось я темний у тюрмі ридаю,
І не за тим ридаю, що пропало:
Не за свободою, яка ніколи
Свобідна не була; не за тим щастем,
Що лиш у снах являлось та дразнило.
Лиш те болить мене, що зведений
До стану травоїдної худоби
Я тямки чоловіцтва ще не стратив.

Та ось бряжчать ключі, скриплять завіси,
Стукачуть кроки — се сторожа входить.
Хтось шарпнув шнур, що вяже мої руки,
І роздивля табличку, що до них
Привязана. „Три дні ще і тоді
Час буде вивести його“.

Пішли.

Мені не страшно. Щож, три дні! Могли
І зараз брать.

А може, може там
Далеко десь, по той бік Чорноморя

Маленька барка надува вітрила,
І в ній сидить спаситель твій, що чудом
Перепливе безодню і вийде
В останню ніч у сю сумну темницю,
І верне зір тобі і скаже. „Встань і вийди!“

Ге-ге, колись в легендах так бувало,
Та не тепер! Не надійся нічого!
Мовчи і жди!

IX.

Як би ти знав, як багато важить слово,
Одно сердечне, теплеє слівце!
Глибокі рани серця як чудово
Вигоює—як би ти знав отсе!
Ти певно б поуз болю і розпуки
Заціпивши уста безмовно не минав,
Ти сіяв би слова потіхи і принуки,
Мов теплий дощ на спраглі ниви й луки,—
Як би ти знав!

Як би ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згірднеє слівце,
Як чисті душі кривить і поганить
І троїть на весь вік—як би ти знав отсе!
Ти б злість своєю неначе пса гризького
У найтемішій кут душі загнав,

Потіх не маючи та співчутя палкого,
Ти б хоч докором не ранив нікого.—
Як би ти знав!

Як би ти знав, як много горя криється
У масках радості, байдужості і тьми,
Як много лиць, за дня веселих, миється
До подушки горючими слізми!
Ти б зір і слух свій наострив любов'ю
І в морі сліз незримих поринав,
Їх гіркість власною змивав би кров'ю
І зрозумів весь жах в людському безголов'ю,—
Як би ти знав!

Як би ти знав! Та се знане предавне;
Відчути треба, серцем зрозуміть.
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
І иншим би тобі вказався сьвіт.
Ти б серцем ріс. Між бурь життя й тривоги
Була б несхитна, ясна путь твоя.
Як Той, що в бурю йшов по гривах хвиль роз-
[логих,
Так ти б мовляв до всіх плачущих, скорбних,
[вбогих:
„Не бійтеся! Се я!“

СТРАШНИЙ СУД

СТРАШНИ СЪД

СТРАШНИЙ СУД.

Ну, а що, як справді правда,
Що панотчик в церкві править,
Що мене по смерті ангел
Перед божий суд поставить?
І засяде Бог на троні
В блисках бур і гуках грому,
І всі штири кінці сьвіта
Враз поклоняться Старому, —
Заревуть небесні труби,
Потрясуться всі основи,
І мертве все стрепенеться
Дожидаючи обнови, —
І що від нащада сьвіта
Мало дух живий у собі,
Підійметься, не пропаде
Ні атом життя у гробі...
І потягне все на суд той,
Мов безмежні, сиві хмари,
І у щерть сповниться міра
Плати добрим, злому карі...
І відкриються всі тайни
Найновіші й найдавніші, —
Перед явністю такою
Затремтять найправедніші...

І не тільки кожде діло,
Але навіть кожде слово,
Кождий помисл, кожда похіть
Оживуть тоді на ново,
І дістануть рух і голос
І мов військо незлічене
Попливуть на суд — свідчити
Против мене, чи за мене?...

Щож, на судову розправу
З апаратом так безмежним
Стану я, слабий і грішний,
Певно з трепетом належним.
І скажу: „На суд твій, Боже,
Я стаю, земне создане,
І кладу перед тобою
Весь свій біль і все страждане,
Всіх ілюзій злудні блиски,
Всіх утіх марну приємність,
Всі надії, всі упадки,
І всю гордість, всю нікчемність,
Розум весь і всю сліпоту
І всі ересі й всю схизму,
І жало те невміруще
Критицизму й скептицизму.
Боронитися не буду,
Бо ти сам все ліпше знаєш,
Та яким мене создав ти,
То таким мене і маєш“.

„Замовчи!—гукне з-за хмари
Голос божий дужче грому.—
Все, що є, чому є й по що,
Видно скрізь мені самому.
Патос твій сьмішний для мене,
Дотеп твій не мід, а оцет;
А сю приказку латинську
Знаєш: *Sus Minervam decet?*
Чим ти був, яким був, по що,
Всі твої утіхи й болі,
Всі твої гріхи й дурниці,
Все було з моєї волі.
Все добро і зло, що в сьвіті
Сіяв ти і доси сієш,
Все те був мій плян, якого
Ти ні в зуб не розумієш.
А що ти сповнив задачу,
Що була тобі надана,
То прийми тепер заплату:
Входь у радість свого пана“.

Тут панотчики й владики,
Що клячатимуть довкола,
Позиваються на ноги
І насуплять грізно чола.
І враз крикнуть: „Боже, отче!
Чи ж подоба, чи ж потреба,
Щоб сей грішник, сей еретик,
Атеїст ішов до неба?
Де ми сіяли пшеницю,
Сипав він кукіль невіри;

Де щепили ми покору,
Там він гордощі без міри;
Де ми груди надривали,
Щоб добути скрухи лепту,
Його сьміх, його наруги
Виводили нас з концепту.
Він ніколи не піддався
Ні намові, ні погрозі;
Він був вовк у твоїм стаді,
Був голсвня в твоїм стозі.
Він троїв дитячі душі
Явно, славно і нагально!
Брать його до неба, Боже,
Се, їй Богу, нельояльно.
Ми ж твою сповняли волю,
Що стоїть в письмі сьвятому,
Ми з твого заповіту
Не вронили ні атому,—
А сей жевжик тут нас буде
Ще стягати із котурнів!...
Ні, його зрівнявши з нами,
Ти нас маєш всіх за дурнів.
Ми на се не згідні, ми, що
Скрізь стежки твої простуєм!
Твоїм іменем ми проти
Твого суду протестуєм!“

Пая Біг довготерпеливий
Вислуха всю ту тираду,
І всьміхнеться добродушно
І таку їм дасть пораду:

„Цитьте, діти! Тут не сеймик,
Щоб ревли ви і кричали!
Ви-ж у небі, де немає
Ані болю, ні печали.
Опозицій та обструкцій
Тут робить вам непрактично;
В своїм небі я раджуся,
Вибачайте, деспотично.
Тут я поїзду кондуктор,
В якій хочу кого клясі
Посаджу, а пасажирам
Иным всім до того засі.
В моім небі місця много,
Всяких треба тут професій,
І багато пасажирів
Їде в моєму експресі.
Для овечок препокірних,
Для коров молокодаїних,
Для пташок усіх співучих
І для всіх заслуг звичайних,
Для волів, що весь вік пріли
Скиби краючи й заґони,
І для всякої худоби
Єсть окремі тут ваґони.
Там їм плата по заслугі,
Море радощів готових, —
Але мусить же й зо мною
Їхать хтось у особових.
Вас я, дітоньки, шаную,
Та одна моя вам рада,
Щоб держались ви, як добрі

Пастирі, свого стада.
А компанію для мене
Вибирати вам буде трудно;
А мені в компан'ї з вами —
Вибачайте — було б нудно.
Чи я вас за дурнів маю,
Се лишіть мені на волю,
Та себе за дурня мати
Вам, їй Богу, не позволю!“

Тут я попрошу о слово
І скажу: „Мій Боже правий!
Присуд твій мені не ясний,
Та занадто він ласкавий.
Хоч то певно не моя річ
Поправляти присуд божий,
Та боюся, до твого
Я експресу не пригожий.
Компаніста я немудрий
Для небесного сальону,
І готов так як у земних
Часто випадати з тону.
А по друге, ти-ж подумай:
Для якої то поради
Серед твоїх найвірніших
Слуг почнуться свари й звади?
Я ж добродіїв сих знаю:
Не дадуть вони спокою,
Шепти, чорнення, доноси
В небі попливуть рікою;
Будеш мати тут протести

І соборчики й обиду, —
Вигризуть мене із неба,
І тобі нароблять стиду.
А нарешті—вибач, Боже, —
Не кортить мене до раю;
Твоїх розкошів небесних
Я, їй Богу, не бажаю.
Не кортить мене ні вічний
Серафимський спів похвальний, —
На такі високі співи
Я зовсім не музикальний;
Не кортять мене небесні
Псалми, гимни й акафисти, —
В їх бомбаст ануж я схочу
Підпустити зойки й свисти?
Тай твої співці й поети
Не зовсім мені до речі,
Починаючи Давидом,
А кінчаючи Львом Печчі.
Тай компанія, твої ті
Херувими, Серафими,
Шестокрилії почвари —
Що мені балакать з ними?
Тай апостоли і учні,
Корифеї всі небесні,
Як поглянуть ближше, Боже, —
Страх вони не інтересні.
Сам Петро, чого він варта,
Що Христа в біді відрікся!
І весь збір їх, що в годину
Скрути в страху геть розтікся!

Або ті твої аскети
Сухоребрі та немиті,
Ті фанатики, до людських
Благ ненавистю підшиті,
Ті отці, апольоґети,
Доґматисти, кононісти,
Інквізітори, що вміли
„Igne, ferro“ в душу лізти.
Або й ті, що з твоїм словом
На устах всі землі й море
Заповняли й скрізь ширили
Темноту, гризню і горе,
Покривали здирства можних,
Але вбогих дерли й тисли,
І хрестом твоїм вбивали
Вольне слово й вольні мисли!
Адже бувши консеквентним
Ти їх мусиш пригорнути,—
Тож подумай, як мені тут
В товаристві з ними бути?
Та се ще не все; можливо,
Що тут ріжніі порядки,
І на всяку бранжу, Боже,
Єсть окремі сепаратки.
Але жити в твоїм небі
І втішатися й співати,—
Господи, то кількож треба б
Напихати в вуха вати,
Щоб не чути криків, стогнань
І проклять, докорів лютих
Тих нещасних, там у пекло

Звержених у тьму й закутих!
Щоб не чути відгону
Всіх тих мук і озьвіріня,
Що були мов контрапунктом
Всього твого творіння.
Ні, почуються й крізь вату,
Крізь найгрубший мур зі стали,
І нема таких віддалень,
Щоб лунати перестали!
І нема таких розкошів
І екстаз і раювання,
Щоб мені не затроїли
Їх пекельнії стогнання.
Дай мені в найвисшій раю
Ще на висший рай надію,
Та при думці про ті звуки
Я, їй Богу, одурію.
Ні, пусти мене, мій Боже,
З цього світлого округа
Там, де тягне грішна вдача
Й житева мене заслуга,
Там, де боротьба невпинна
Без побіди і без слави,
Де покута віковична
Та без пільги й без поправи.
Правда, в той огонь пекельний,
Що пече без тіла душі,
В ту смолу і кров, де грішні
Клекотять немов галуші,
У ті дебри сіркові,
В червяки ті невмирущі,

В ті гадюки, скорпіони
Та почвари всякі злющі
Я не вірю, і в чортяків
Тих рогатих та хвостатих,
Що без всякої причини
Мучать бідолах проклятих.
Та я знаю инше пекло,
Коштував його не мало
За життя, — ще й доси смаку
Троха з нього позістало.
Знаю, як смакує скрута
В безвідрадній самотині;
Хліб, що ворог із призирством
З ласки кине сиротині;
Безнадійність, ще розбити
Рада б те жите мізерне;
Жаль учинку, що раз стався
І вже в небуते не верне;
Як довкола тебе зрада
Стане муром непрохідним,
І як сам собі здаєшся
Підлим, низьким і негідним.
Все те степенуй, о Боже,
По твоїй всесильній волі,
І пусти мене у вир той
До товаришів недолі.
Там знайду я товариство
Більш до смаку й до вщодоби,
І на сльози і на кпини,
І до сьміху і до злоби.
Там знайду завзяте племя,

Люд свободний і гулящий,
Повний сили й волі, вицьвіт
Роду людського найкращий:
Всіх музик і всіх поетів,
Що вино й любов співали,
Всіх філософів, що пута
Доґматизму розбивали,
Всіх еретиків, усяких
Перелому піонерів,
Бунтарів і гайдамаків,
Всяких революціонерів,
Всіх, що власне чоловіцтво
Окупляли слізми й кров'ю,
І всіх тих, кого любив я
В житні грішвою любов'ю“.

“Дурню!—крикне голос божий,—
Що ти слів тут набалакав,
Але правди зрозуміння
Стілько в них, як кіт наплакав!
Пекла просиш ти у мене
Як би я був пекла ктитор;
Просиш мук і болів, як би
Я був кат і інквізітор.
Випрашаєшся від раю,
Мов від царського сальону,
І боїшся серед ясних
Пань там випадати з тону.
Ще й не бачивши ти моїх
Вибранців на глум здійсмаєш!..
Слухай, хлопче! Я питаю:

За кого мене ти маєш?
Я гадав, що ти піднявся
Духом понад ту худобу,
Що собі і Бога й чорта
Творить на свою подобу;
Що крізь часове й тілесне
Ти проник в духове й вічне,
І відкинув шкарлупине
Грубо-антропоморфічне.
Чий же на землі не даром
Я острив тебе як бритву,
Посилав тебе у мир свій
І гоняв тебе у битву,
І водив тебе як треба
На вершини й на низини,
Щоб ти був одним з моєї
Доборової дружини.
Не плети-ж тепер дурниці
А збери в одно огнище
Всі думки і всі бажання,
На їх крилах як найвище
Підіймись, напруж всі сили,
Безмір обіймай душею,
І в найвисшій тій екстазі
Злийся з сутністю моєю!"

Сі слова впадуть на мене,
Наче дощ густий, огнистий,
Спалять сумніви й тривогу,
І я встану ясний, чистий,
І почую в собі силу

І безмірну духа владу,
І перед найвисшим Духом
В пориві любови впаду.
Всі думки і всі бажання
Я зберу в одно ogniще,
І на крилах їх я стану
Підійматься вище, вище...
І уже весь безмір стане
Перед моїми очима
Наче карта розікрита,
Наче сьвітло, що не блима,
Тільки рівно, чисто лметься, —
Щезнуть загадки і межі,
І поллється щасте в душу,
Як безмірний блиск пожежі.
Я ростиму й сам в безмежність,
Все проникну, все прогляну,
Все скоштую—висше—глибше—
І розвіюся в нїрвану.

И бездну эту взыть,
И перед небесным Дном
В погнѣ злобы взыть.
Всѣ думы і всѣ башни
В добу в одно отыти,
И на крыльяхъ іхъ взыть
Идущаго взыти, взыти...
И уже все бездну взыти
Передъ мной отыти
Надъ каплѣю познати,
Надъ селѣю, но не отыти,
Тыло взыти, взыти взыти,
Шестѣ взыти і взыти,
И познати взыти взыти,
В бездну взыти взыти,
В погнѣ взыти взыти,
Всѣ взыти, все взыти,
Всѣ взыти — взыти — взыти,
И взыти взыти.

З М І С Т.

	Стор.
Semper tiro	3—12
<i>Semper tiro</i>	5
Сонет	7
Мойому читачеві	8
Буркутські станси I—IV	9
Конкістадори	11
Лісова іділлія, поема	13—54
Посвята М. Вороному	15
Прольот	19
Перша пісня	29
Друга пісня	42
Нові співомовки	55—76
Цехмістер Купер'ян	57
Сучасна приказка	61
Майстер Свирид	64
Що за диво?	67
Притичина	68
Як там у небі?	70
Трагедія артистки	74
На старі теми	77—100
I.	79
II.	80
III.	81

	Стр.
IV.	84
V.	85
VI.	86
VII.	87
VIII.	89
IX.	91
X.	93
XI.	96
XII.	98
12 книги Кааф	101—118
I.	103
II.	106
III.	108
IV.	109
V.	110
VI.	111
VII.	113
VIII.	115
IX.	117
Страшный суд	119—133

3. І. Франко. Поєми.
4. . . . Похорон.
5. . . . Учитель.
6. . . . Хрещення Володимира (з чеського).
7. Манжура. Поезії.
8. Джіованіо. Спартак.
9. Н. Романович. Життя людське.
10. О. Левицький. Волинські оповідання.
1. І. Нечуй-Левицького. Старосв. батюшки та ма-
тушки.
2. . . . Микола Джеря.
3. Г. Коваленко. Про Будду.
4. . . . Про Арабів і Магомета.
5. . . . Початковий курс української
історії для початкових шкіл.
6. А. Кашенко. Історія Війська Запоріжського.
7. І. Нечуй-Левицький:
8. . . . Бурлачка.
9. . . . Чортяча спокуса.
10. . . . Перші Київські князі.
1. . . . Татари і Литва на Україні.
2. . . . Унія і Петро Могила.
3. . . . Біда бабі Палажці.
4. . . . Біда бабі Парасці.
5. . . . Голодному і опеньки м'ясо.
6. С. Черкасенко. Про небо. I і II частини.
7. . . . Діткам. Казки.
8. О. Левицький. Полтавські оповідання.
9. . . . Шкільні спогади.
10. Проф. М. Сумцов. Леонардо да-Винчи.
1. . . . Українські співці й байкарі.
2. . . . Історичні зразки українськ. лі-
тер. еднання.
3. . . . Слобідсько - україн. історичні
пісні.

31.698

34. І. Франко. Перехрестні стежки.
35. . . Для домашнього огнища.
36. . . Батьківщина і інші оповідання.
37. . . Зів'яле листя.
38. . . Украдене щастя
39. . . Данте Аліг'єрі.
40. . . Сім казок.
41. М. Левицький. Твори т. I.
42. . . Твори т. II.
43. В. Степовий. Запорожський казок.
- М. та З. Левицьких переклади:
44. Т. Єж. Дагійщина.
45. . . Вдосвіта.
46. А. Сінклер. Нетри.
47. А. Куліш. Михайло Чернишенко. Історичн. оповід.
48. Історія Риму.
49. Історія Болгарії. { Пишуться по замовленню.
50. М. Гоголь. { Перекладаються на українську
51. Тургенєв. { мову.

Ф I
C-30

Замовлення на книжки треба робить на головному складі: м. Черкаси, на Київщині, Олександрівськ. вул., №104, Видавництву „Січ“.

Знижка даватиметься на таких замовленнях:

1)	Од 10 до 25 карб.	5 відс.
2)	„ 25 до 50 „	10 „
3)	„ 50 до 75 „	15 „
4)	„ 75 до 100 „	20 „
5)	Зверх 100 „	25 „

Книгарням же та земствам знижка даватиметься розмірі 30 відс. незалежно од суми замовлення.

Упаковка і пересилка у всіх випадках відноситься на кошті замовців.

Ціна 1 р. 80 коп.

31. 698
Ф $\frac{I}{C-30}$

Л. Франко

Сетреч

Гичо